Regional årlig uppföljning av miljömålen 2026 för Östergötlands län

Länsstyrelsen Östergötland

SKOGSSTYRELSEN

Innehållsförteckning

REGIONAL ÅRLIG UPPFÖLJNING AV MILJÖMÅLEN 2026 FÖR ÖSTERGÖTLAND 1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING 2
SAMMANFATTNING FÖR ÖSTERGÖTLAND 3
GENERATIONSMÅLET I ÖSTERGÖTLAND 6
BEGRÄNSAD KLIMATPÅVERKAN ÖSTERGÖTLAND 10
FRISK LUFT ÖSTERGÖTLAND 16
BARA NATURLIG FÖRSURNING ÖSTERGÖTLAND 20
GIFTFRI MILJÖ ÖSTERGÖTLAND 24
SKYDDANDE OZONSKIKT ÖSTERGÖTLANDS LÄN 29
SÄKER STRÅLMILJÖ ÖSTERGÖTLANDS LÄN 31
INGEN ÖVERGÖDNING ÖSTERGÖTLAND 34
LEVANDE SJÖAR OCH VATTENDRAG ÖSTERGÖTLAND 40
GRUNDVATTEN AV GOD KVALITET ÖSTERGÖTLAND 45
HAV I BALANS SAMT LEVANDE KUST OCH SKÄRGÅRD ÖSTERGÖTLAND 50
MYLLRANDE VÅTMARKER ÖSTERGÖTLAND 54
LEVANDE SKOGAR ÖSTERGÖTLAND 63
ETT RIKT ODLINGSLANDSKAP ÖSTERGÖTLAND 71
GOD BEBYGGD MILJÖ ÖSTERGÖTLAND 76
ETT RIKT VÄXT- OCH DJURLIV ÖSTERGÖTLAND 81

Sammanfattning för Östergötland

Inledning Östergötland

Av de tolv mål som bedöms på regional nivå bedöms enbart *Bara naturlig försurning* som nära att nås till 2030 med befintliga styrmedel och resurser. En negativ utveckling gäller för målen *Ett rikt växt- och djurliv*, *Ett rikt odlingslandskap* och *Levande skogar*. Klimatpåverkan i form av förändrade nederbördsmönster, torka och högre temperatur påverkar flera av målen. Om utsläppen fortsätter enligt nuvarande trend nås inte Östergötlands klimatmål om klimatneutralitet år 2045. Kunskapen och möjligheten att implementera klimatanpassade åtgärder kommer därmed bli allt viktigare i framtiden. För att vända trenden behövs en långsiktig och stabil finansiering för att skapa kontinuitet i arbetet.

Åtgärdsarbetet i Östergötland

Länsstyrelsen Östergötland och Skogsstyrelsen arbetar tillsammans med kommunerna i länet utifrån *Åtgärdsprogram för miljömålen i Östergötland*.

Miljötillståndet och bedömning av miljömålen i Östergötland

Inga målbedömningar har ändrats jämfört med år 2025 men trenden har ändrats för miljömålet *Grundvatten av god kvalitet* från Neutral till Oklar utveckling. Det beror främst på minskade medel och som följd brist på data. Möjligheten till miljöövervakning och annan form av kartläggning är avgörande för att med tillförlitliga data kunna bedöma utveckling i miljön för samtliga miljömål. Budgeten för regional miljöövervakning har dock minskat kraftigt under de senaste åren.

Bara naturlig försurning kvarstår som det enda målet för Östergötland som bedöms vara nära att nås till år 2030. Detta är tack vare begränsade försurningsproblem, relativt små nederbördsmängder samt att det finns stora områden med kalkhaltiga jordar i länet. Försurningen av skogsmark riskerar dock att öka på grund av fortsatt uttag av biomassa som till exempel grenar och toppar vid avverkning.

För de flesta miljömålen är effekterna märkbara först en lång tid efter genomförda insatser. De största miljöproblemen i Östergötlands *sjöar*

och vattendrag är fysisk påverkan, miljögifter och övergödning. För målet *Ingen övergödning* har näringsutsläppen från reningsverk och industrier minskat kraftigt under de senaste årtiondena. Men på grund av internbelastning[1] syns ännu inga tydliga förbättringar i miljötillståndet och fortsatt arbete krävs. Östergötlands *Hav, kust och skärgård* hotas av övergödning, igenväxning och överfiske, trots restaureringsinsatser. Däremot syns positiva effekter på länets *våtmarker* tack vare ökat antal restaureringar.

Inom målet *Giftfri miljö* framgår att stora mängder kemikalier fortsatt används i samhället och kunskapen om miljögifters förekomst i miljön och deras effekter är bristfälliga.

Trenden för *växt- och djurlivet* i Östergötland är negativ där brist på funktionella livsmiljöer, bristande hänsyn inom jord- och skogsbruket och överexploatering av land- och vattenmiljöer är de främsta orsakerna. I skogen råder det brist på kontinuitetsskogar, gamla träd och död ved. Odlingslandskapet växer igen, minskar i variation och artrikedom.

[1] Näringsämnen finns lagrade i mark och bottensediment och fortsätter att läcka ut.

Tabell över Östergötlands bedömningar av respektive miljökvalitetsmål

Miljömål	**Målbedömning (ja, nära, nej)**	**Miljötillstånd (positiv, - neutral, - negativ eller oklar utveckling)**
Begränsad klimatpåverkan	*Ingen regional bedömning*	*Ingen regional bedömning*
Frisk luft	NEJ	NEUTRAL
Bara naturlig försurning	NÄRA	NEUTRAL
Giftfri miljö	NEJ	NEUTRAL
Skyddande ozonskikt	*Ingen regional bedömning*	*Ingen regional bedömning*
Säker strålmiljö	*Ingen regional bedömning*	*Ingen regional bedömning*
Ingen övergödning	NEJ	NEUTRAL
Levande sjöar och vattendrag	NEJ	NEUTRAL
Grundvatten av god kvalitet	NEJ	OKLAR UTVECKLING
Hav i balans samt levande kust och skärgård	NEJ	NEUTRAL
Myllrande våtmarker	NEJ	NEUTRAL
Levande skogar	NEJ	NEGATIV
Ett rikt odlingslandskap	NEJ	NEGATIV
God bebyggd miljö	NEJ	NEUTRAL
Ett rikt växt- och djurliv	NEJ	NEGATIV

Generationsmålet i Östergötland

Sammanfattning för generationsmålet Östergötland

Östergötland är långt ifrån den samhällsomställningen som krävs för att nå Generationsmålet. Det innebär att Östergötland kommer att lämna efter sig miljöproblem till nästa generation. Insatser för att begränsa förlusten av biologisk mångfald och begränsa klimatpåverkan är inte tillräckliga.

Ett av grundproblemen för varför Generationsmålet inte nås är ett ekonomiskt system där ekonomisk tillväxt inte är frikopplat från användning av jungfruliga naturresurser[2].Förlust av naturvärden bör ses som en risk för det ekonomiska systemet vilket även Svenskt näringsliv lyfter fram i sin rapport *Från risk och resursberoende till resiliens*[3].

Förhoppningsvis kommer Naturrestaureringsförordningen ge bättre förutsättningar för arbetet med att nå Generationsmålet då den tar ett samlat grepp om behoven av återställning och skydd av naturvärden, samt sätter obligatoriska mål för areal restaurerad natur.

Åtgärdsarbetet för Generationsmålet i Östergötland

För andra året i rad bjöd Länsstyrelsen Östergötland in länets mindre kommuner till en träff för att samlas kring miljömålen. Träffen hålls hos någon av länets mindre kommuner vilket möter kommunernas mottagarkapacitet bättre. Förutom miljömålssamordarna har kollegor som representerar andra uppdrag från Länsstyrelsen deltagit. Denna typ av tvärsektoriellt arbete stärker samarbetet och tydliggör kopplingar mellan ekologiska, sociala och ekonomiska perspektiv. Under årets träff som hölls i Kinda kommun blev det exempelvis tydligt att restaurering av vattendrag också kan bli ett tillfälle att skapa nya rekreationsmiljöer för människor.

[2] Materialflödesräkenskaper - Sveriges miljömål
[3] Svenskt_Naringsliv_rapport_naturrisker_2026.pdf

Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart

- Länsstyrelsen Östergötland leder och deltar i en mängd projekt, med både nationellt och internationellt samarbete. Projekten skapar förutsättningar för konkret åtgärdsarbete i mark- och vattenmiljöer.
- Länsstyrelsen Östergötland har inom statlig våtmarkssatsning restaurerat 10 områden under 2026, medan 40 projekt är i planerings- eller avslutningsfas. Arbetet bidrar positivt till flera miljömål genom exempelvis kolinlagring, filter som renar vatten från näringsämnen och föroreningar och som livsmiljöer för bland annat insikter och fåglar.
- Skogsstyrelsen i Östergötland bildade 7 biotopskydd med en total yta på cirka 36 hektar. Det tecknades stöd för naturvårdande skötsel i formella skydd i 24 ärenden, på en yta av 130 hektar. Det finns ett stort antal intresseanmälningar från markägare i länet som också vill bidra till Levande skogar men trots detta begränsades bildandet av formellt skydd på grund av otillgängliga medel och handläggningsresurser.
- Under 2026 har åtgärdsarbetet förstärkts genom att Östgötakusten, samt delar av kusten i Södermanland och Kalmar startat upp en ekosystembaserad havsförvaltning (EBHF). Det är en samverkansplattform där det lokala åtgärdsarbetet i kusten ska drivas framåt utifrån områdets förutsättningar.

Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljöpåverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas

Miljörelaterade hälsofrågor behandlas ofta separat trots att hälsoaspekter och åtgärder många gånger är gemensamma för flera miljökvalitetsmål. Detta gäller såväl länsstyrelsen själva som hos kommuner, regioner och andra statliga myndigheter.

Det är värdefullt att lyfta kopplingen mellan miljöpolitik och det nationella målet för folkhälsopolitiken, att ”skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation”. Kopplingarna mellan miljöfaktorer och hälsa är många såsom bostaden, boendemiljön, transporter, produktion och konsumtion av varor. Ett hälsoperspektiv i miljöarbetet eller ett miljöperspektiv i folkhälsoarbetet skulle kunna skapa drivkraft i arbetet för att uppnå mål inom respektive politikområden.

- Under 2026 har Länsstyrelsen Östergötland haft en praktikant som har tagit fram en förstudie över hur barn och unga kan

inkluderas i revideringen av Östergötlands energi- och klimatstrategi. i energi- och klimatstrategiska arbete.
- Länsstyrelsen Östergötland har under 2026 fortsatt arbetet med det stora infrastrukturprojektet Ostlänken. Länet och berörda kommuner står inför en del förändringar, bland annat byggnation av Ostlänken vilken kommer ha påverkan på trafiken under byggskedet. Det kan riskera att få negativa konsekvenser på luftkvaliteten, framför allt i tätortsmiljön. För att minimera riskerna behövs noggrann planering och samverkan inom länet.

Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen

- Genom att Länsstyrelsen Östergötland lämnar yttranden angående planer såsom detaljplaner och översiktsplaner har vi kunnat lyfta föroreningsproblematiken i ett stort antal ärenden i ett tidigt skede. Genom att genomföra undersökningar av förorenade områden inför en förändrad markanvändning kan föroreningar kartläggas och riskbedömas och vid behov åtgärdas så att marken är lämplig för det ändamål som föreslås.
- Länsstyrelsen Östergötland har under hösten 2026 tagit fram ett nytt program för regional miljöövervakning av grundvatten. I denna 6-årsplan ligger fokus på att prioritera förekomster inom tillrinningsområde för uttagspunkt (TFU), grundvattenberoende ekosystem samt förekomster i som riskerar att inte uppnå god status.
- Vid tillsynen noterar kommuner och länsstyrelsen att många företag arbetar aktivt med substituering. Men i många fall finns det inget alternativt ämne att byta till eller att det är förenat med kostnader till exempel byte av ämne medför byte av teknik. Gemensamma styrmedel på EU-nivå och global nivå krävs för att industrin ska minska sin användning av farliga ämnen utan att mista sin konkurrenskraft.

Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt

- Enligt SEIs konsumtionskompass har Östergötlands kommuner fortsatt ett för högt utsläppsvärde vad gäller hushållens konsumtion[4]. De ligger i snitt runt sex ton per person och år i respektive kommun och bör ligga runt två ton per person och år för att möta mål i Parisavtalet.

[4] Konsumtionskompassen 1.0 | SEI

- Linköpings universitet har startat ett projekt med syfte att utveckla och beskriva nya värdekedjor från alternativt skogsbruk. Familjen Kamprads stiftelse finansierar projektet och beräknas pågå till 2028. Bland annat ska en litteraturstudie och en kostnad-nyttoanalys genomföras för att uppskatta kostnader och intäkter vid alternativ skogsskötsel. Data kommer att samlas in genom intervjuer, enkäter och gruppdiskussioner med markägare samt dokumentanalys av skogsbruksplaner för att identifiera hinder i förvaltningen.[5]

[5] Linköpings universitet. u.å. Nya värdekedjor från alternativt skogsbruk. Nya värdekedjor från alternativt skogsbruk - Linköpings universitet (Hämtad 2026-09-25)

Begränsad klimatpåverkan Östergötland

Sammanfattning för Begränsad klimatpåverkan – Östergötland

Mellan år 1990 och 2024 har de totala växthusgasutsläppen i Östergötland minskat med 28 procent och uppgår till drygt 2 miljoner ton. Transportsektorn är den största utsläppskällan i länet. Minskningstakten för utsläppen behöver öka och det krävs både nationella styrmedel och åtgärder på regional och lokal nivå om vi ska nå målen. Samverkan mellan aktörer i länet är en förutsättning för ett effektivare energi- och klimatarbete tillsammans med en stark innovationskraft.

Utveckling i miljön och målbedömning för Begränsad klimatpåverkan – Östergötland

Miljömålet Begränsad klimatpåverkan bedöms endast på nationell nivå.

Åtgärdsarbete för Begränsad klimatpåverkan – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland har tillsammans med Region Östergötland och regionala aktörer fortsatt arbetet med att genomföra åtgärder i linje med regional energi- och klimatstrategi och vägledningar[6][7]. Länsstyrelsen Östergötland samordnar energi- och klimatrådet, med representanter från näringsliv, organisationer och myndigheter.

[6] Energi- och klimatstrategi för Östergötland - år 2024 till 2027 | Länsstyrelsen Östergötland

[7] Energi och klimatstrategiskt arbete | Länsstyrelsen Östergötland

- Genom Länsstyrelsen Östergötlands arbete med Klimatklivet har 18 åtgärder blivit klara och 43 ansökningar beviljats stöd under perioden[8] där majoriteten av de beviljade ansökningarna gäller energikonvertering och laddinfrastruktur. Östergötland är det län som har störst utsläppsminskning per 10 000 invånare. [9, 10]
- Länsstyrelsen Östergötland lanserade 2026 en regional handlingsplan för elektrifiering[11]. Under året har genomförandet påbörjats, bland annat har ett nytt planeringsverktyg för elektrifiering av lastbilstransporter tagits fram.[12]
- Länsstyrelsen Östergötland har utvecklat arbetet med Klimathandlingar för företag genom att ta fram en ny klimathandling för ”Cirkulär ekonomi”, vilket även var temat på den årliga träff som hölls under perioden.
- Länsstyrelsen Östergötland har drivit det EU-finansierade projektet StartSun[13] med syftet att underlätta etablering av energigemenskaper. Projektet som avslutas under 2026 har resulterat i vägledande material och kapacitetsökning hos såväl länsstyrelsen som pilotkommunen Åtvidaberg med fler för att fortsatt driva på utvecklingen av energigemenskaper som den delen i rättvis energiomställning.
- Under 2026 driver Länsstyrelsen Östergötland projektet Vind- och soldialog för att öka lokal elproduktion från sol- och vindkraft. En flermålsanalys med experter inom bl.a. kulturmiljö, naturskydd och samhällsplanering har genomförts och resulterat i dialogområden. Underlaget ska användas i kommundialoger 2027.
- Länsstyrelsen Östergötland samordnar nätverket för energieffektivisering inom industrin som består av cirka 15 av de mest energianvändande industrierna i länet samt Linköpings universitet. Nätverket har bidragit till Östergötlands handlingsplan för elektrifiering.
- Länsstyrelsen Östergötland har infört ett strukturerat arbetssätt för hållbarhetskrav i upphandlingar – med fokus på miljömässig, ekonomisk och social hållbarhet. Stöd finns i form av hjälptexter,

---

[3] Under perioden 2025-10-24 till och med 2026-10-19.

[9] Naturvårdsverket, https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/klimatklivet/sa-fungerar-klimatklivet/resultat--hur-har-det-gatt-for-klimatklivet/, 2026-07-01 [Hämtat 2026-10-19]

[10] Naturvårdsverket, Lägesbeskrivning för Klimatklivet 2026, https://www.naturvardsverket.se/4988e8/globalassets/amnen/klimatomstallning/klimatklivet/dokument/klimatklivet-lagesbeskrivning-2026.pdf

[11] Länsstyrelsen Östergötland, Östergötlands handlingsplan för elektrifiering, 2026-04-16

[12] Länsstyrelsen Östergötland, Elektrifiering av lastbilstransporter i Östergötland

[13] StartSun - Interreg Baltic Sea Region

verktyg (t.ex. ansvarskod och kravmatriser) samt uppföljningsstöd. Arbetet vidareutvecklas nu genom utbildning av upphandlande medarbetare.

- Genom projektet ”Elsmarta ÖMS”, finansierat av ERUF har Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötland drivit ett regionalt forum för elkapacitetsfrågor. Syftet är att främja tidig dialog mellan elnätsägare, kommuner och regionala aktörer för att underlätta elnätsutbyggnad och effektiv användning. Under året har forumet använts för att få inspel till en regional målbild för elsystemet. I projektet har även en karta för etablering av vind och solkraft tagits fram av Länsstyrelsen.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Länsstyrelsen Östergötland samordnar tillsammans med Region Östergötland ett kommunnätverk i syfte att bygga kunskap, utbyta erfarenheter och stärka samverkan. Nätverket träffas fyra gånger per år.
- Norrköpings kommun har reviderat sin energiplan och innehåller nu uppdaterade energimål och tydliga klimatmål[14]. Energiplanen och klimatmålen beslutades av kommunfullmäktige den 31 augusti 2026.
- Linköpings kommun och Mjölby kommun deltar i Viable Cities nationella satsning Klimatneutrala städer 2030[15] [16].
- SuRuMo (Sustainable Rural Mobility) är ett EU-projekt med målet att lösa landsbygdens mobilitetsutmaningar genom samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Från juli 2026 tar Östgötatrafiken över satsningen, och projektet avslutas i oktober 2026.
- Storregionala projekt genom Biodriv Öst såsom Fossilfritt 2030[17]. Grönt näringsliv[18] med fokus på fossilfria transporter.
- Projekt Cirkulär kraftsamling i Östergötland och Örebro län[19] som syftar till att utveckla eller bidra till cirkulära och effektiva resursflöden pågår till augusti 2027.
- Projekten Byggnadslyftet[20] och Grönt och energieffektivt näringsliv[21] har båda avslutats under året och bidragit till en mer hållbar

[14] Norrköpings kommun, Energiplan med klimatmål för Norrköpings kommun 2026 – 2045 Diarienummer KS 2025/0323

[15] Klimatneutrala Linköping 2030 | Viable Cities

[16] Klimatneutrala Mjölby 2030 | Mjölby kommun

[17] Fossilfritt 2030 - BioDriv Öst

[18] Grönt Näringsliv - BioDriv Öst

[19] Cirkulär kraftsamling – Tillsammans för ett cirkulärt och resurseffektivt näringsliv, Cirkulär kraftsamling i Östergötland och Örebro län | Energikontoret

[20] Byggnadslyftet | Energikontoret

[21] Geniöms - Almi, Grönt och energieffektivt näringsliv | Energikontoret

utveckling i Östra Mellansverige. Byggnadslyftet fokuserade på en klimatsmart och innovativ bygg- och fastighetsbransch, medan det andra projektet främjade energieffektivitet i små och medelstora företag.

Åtgärder inom näringslivet

- 18 av länets stora företag har antagit en eller flera av fyra Klimathandlingar[22].
- Näringslivet har med stöd från Klimatklivet genomfört flera klimatsmarta åtgärder, som biogasanläggningar, konverteringar och laddinfrastruktur.[23]
- Projektet Ökad omställningskraft i östra Mellansverige[24] [25] syftar till att stärka små och medelstora företags motståndskraft. Målet är att hjälpa näringslivet att anpassa sig till nya förutsättningar, driva grön omställning och effektivisera energi- och resursanvändning
- Regionalt pågår en rad projekt som involverar näringslivet, bland annat inom Logistikia[26], ÖBKN[27]

Tillstånd och bedömning för Begränsad Klimatpåverkan – Östergötland

Analys utifrån preciseringarna

Begränsad klimatpåverkan

Om utsläppen fortsätter enligt nuvarande trend nås inte det regionala klimatmålet att Östergötland ska vara klimatneutralt år 2045, som innebär att minska utsläppen med 70 procent till år 2030, och 85 procent till år 2045, jämfört med 1990. Minskningstakten för utsläppen behöver öka och det krävs både nationella styrmedel och konkreta åtgärder på regional och lokal nivå om vi ska nå målen.

---

[22] Klimathandlingar för företag | Länsstyrelsen Östergötland

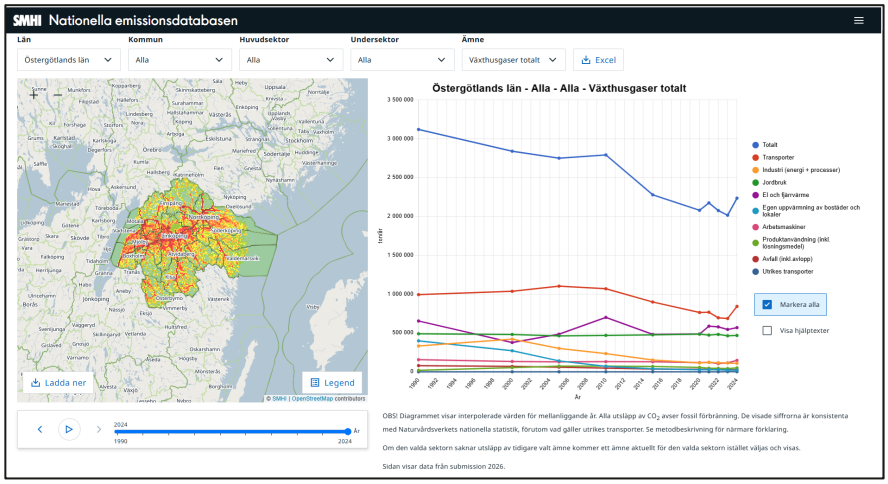
[23] Naturvårdsverket, Resultat – hur har det gått för Klimatklivet?, https://www.naturvardsverket.se/49f446/globalassets/amnen/klimatomstallning/klimatklivet/dokument/beviljade-ansokningar-till-klimatklivet-260701.xlsx

[24] Energikontoret i Mälardalen, Ökad omställningskraft i Östra Mellansverige

[25] Stärk ditt företags förmåga att ställa om

[26] Logistikia | Mötesplats och utvecklingsarena för logistik i Östergötland

[27] ÖBKN | Östergötland Bygger KlimatNeutralt

SMHI Nationella emissionsdatabasen[28], trend Östergötland, hämtad 2026-10-23.

Den största utsläppskällan i länet är transportsektorn med 842 000 ton år 2024 som står för cirka 38 procent av länets utsläpp[29] och personbilar står för 60 procent av utsläppen från transportsektorn. Det är en stor utmaning att effektivisera transporterna, minska energianvändning och utsläpp från dem. Förebyggande åtgärder för att minska transporterna, som exempelvis utbyggd kollektivtrafik, cykelåtgärder och möjligheter kring digitalisering och distansarbete är också viktigt. Den näst största utsläppskällan i länet är El och fjärrvärme med utsläpp som omfattar 568 000 ton. En utmaning handlar om att fasa ut fossil plast ur avfallsförbränningen. Åtgärder har genomförts hos regionala aktörer som har beviljats stöd från Klimatklivet för teknik för ökad plaståtervinning. Jordbruk är den tredje största utsläppskällan och utsläppen uppgick till 467 000 ton. Sedan 1990 har den största utsläppsminskningen procentuellt sett skett inom egen uppvärmning av bostäder och lokaler som minskat utsläppen med cirka 94 procent år 2024. Utfasningen av oljepannor har bidragit mest till minskningen. Industrisektorn har sedan 1990 minskat sina utsläpp i länet med cirka 67 procent till år 2024.

Klimatklivet har bidragit starkt till genomförande av regionala åtgärder med hög klimatnytta. Sett till utsläppsminskning per 10 000 invånare är den förväntade utsläppsminskningen störst i Östergötlands län med 9 900 ton CO2e per 10 000 invånare[30]. Östergötlands Regionala utvecklingsstrategi och styrkeområden skapar förutsättningar för en hållbar och balanserad tillväxt i länet. Det kommer krävas ett stort arbete av alla aktörer i länet under de kommande åren om vi ska kunna nå målen. Genom att skapa arenor där representanter från myndigheter,

[28] Nationella emissionsdatabasen
[29] Östergötlands län - Sveriges miljömål
[30] Naturvårdsverket, Lägesbeskrivning för Klimatklivet, 2026-04-15 ärendenummer NV-25-058302, sid 14 ff.

näringsliv, akademi och andra intressenter möts för dialog och erfarenhetsutbyte, skapas förutsättningar att bidra till att nå uppsatta mål i länets regionala energi- och klimatstrategi. Att involvera regionala aktörer är också avgörande för att ta fram underlag för fortsatta strategiska satsningar och för att identifiera behovet av prioriterade åtgärder. Varje kommun behöver en strategisk funktion för att arbeta med frågorna lokalt, vilket idag saknas i de mindre kommunerna. En sådan funktion underlättar förankring och acceptans på lokal nivå vilket är en förutsättning för att få till klimatomställningen. Detta är också en förutsättning för samverkan i länet.

Näringslivet står för en stor del av utsläppen men även för många av lösningarna. Fortsatta investeringsstöd som Klimatklivet är därför viktiga för att skapa goda förutsättningar för att möjliggöra omställningen. Långsiktighet och planerbarhet efterfrågas av industrin[31] [32]. Energiförsörjning har enligt Östsvenska Handelskammaren utpekats av företagen som den viktigaste valfrågan inför valet 2026[33]. Samhällsplanering, beredskap och upphandling är tre områden som behöver få extra fokus. Inom upphandling kan offentliga aktörer agera förebilder genom att ställa krav på hållbara och resurseffektiva varor och tjänster och samtidigt driva på utvecklingen. Inom samhällsplanering handlar det bland annat om att skapa närhet mellan olika funktioner i personers vardagsliv så att bilen kan väljas bort. Statliga och långsiktiga incitament för minskad klimatpåverkan och hållbar stadsutveckling som främjar omvandling av befintliga byggnader och transportstrukturer i samhället borde övervägas. Det skapar också incitament till att minska ianspråktagandet av jungfrulig mark. Inom beredskap handlar det om att bygga ett resilient samhälle som kan stå emot olika störningar utan att tulla på hållbarhetsaspekterna.

Ett ökat behov och användning av el för elektrifiering av transporter och industriprocesser kräver satsningar på åtgärder som nätuppbyggnad och fossilfria och förnybara kraftkällor. Behov av åtgärder på lokal, regional och nationell nivå har identifierats i Östergötlands handlingsplan för elektrifiering[34].

Det finns ett behov av att förbättra energieffektiviteten i äldre bostadsbestånd, särskilt flerfamiljshus. Ett riktat statligt stöd för energieffektivisering i flerfamiljshus skulle kunna vara en lämplig åtgärd. Kommunerna bör uppmuntras till ett helhetsgrepp för att utveckla bebyggelsemiljöerna i äldre stadsdelar.

---

[31] Energimyndigheten, ”Industrin – nuläge och förutsättningar för omställning 2024”.
[32] 2050, Rapport_Foretagen-i-sodra-Sverige-staller-om.pdf, 2024
33 Här är företagens viktigaste valfråga - Östsvenska Handelskammaren
34 Länsstyrelsen Östergötland, Östergötlands handlingsplan för elektrifiering, 2026-04-16

Frisk luft Östergötland

Sammanfattning för Frisk luft – Östergötland

Utsläppen av luftföroreningar i Östergötland har minskat betydligt under lång tid. Trots en positiv utveckling behövs fler åtgärder för att förbättra luftkvaliteten för såväl människors hälsa som för miljön. De främsta källorna till luftföroreningar är vägtrafiken, förbränning vid energianläggningar, lokal uppvärmning samt viss industriverksamhet. Även långväga transporterade luftföroreningarna har betydelse för halterna men luftföroreningar har störst hälsopåverkan lokalt i gatumiljön.

Utveckling i miljön och målbedömning för Frisk luft – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Frisk luft – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland genomför miljötillsyn vid tillståndspliktiga verksamheter vilka bland annat omfattas av industriutsläppsdirektivet med fastställda utsläppskrav respektive krav på tillämpning av bästa teknik.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Även kommunerna genomför miljötillsyn av tillståndspliktiga verksamheter.
- Linköpings kommun arbetar främst för att minska partikelhalten, då halten av kvävedioxid utifrån mätningar och beräkningar bedöms som låg. Kommunen arbetar med olika typer av åtgärder som exempelvis:
    - Test av vakuumsug som hindrar att vägdamm som uppstår i samband med städning av gator hamnar i luften. Åtgärden har så här långt visat på en god effekt.

    - Spridning av dammbindningsmedel vilket tillfälligt binder partiklarna till vägbanan i stället för att de virvlar upp i luften. Dammbindningen genomförs under vårvintern när det finns risk för höga partikelhalter. Åtgärden har gett en minskning av PM 10 med 8 % för 2024 respektive 18 % för 2025.
    - Sänkt hastighet på Hamngatan vilket minskar slitaget på vägbanan och därmed mängden vägdamm som virvlar upp av fordonens framfart. Även här visar åtgärden på en reducerande effekt av halten PM 10.
    - En större mer hållfast fraktion vintersand (4–8 mm) används vid halkbekämpning som därmed begränsar bildandet av mindre partiklar. Mängden kross som används begränsas.
- Norrköpings kommun arbetar med flera åtgärder för att minska partikelhalterna från vägtrafiken:
    - Dammbindning med CMA (kalciummagnesiumacetat)
    - Gaturenhållning: Städning av gator för att avlägsna partiklar och minska mängden vägdamm som virvlar upp.
    - Slitstark asfalt: Används på större, trafikintensiva gator för att minska vägslitage och partikelbildning.

Åtgärder inom näringslivet

- Det har varit en utveckling med en betydande omställning från fossila till förnyelsebara bränslen.
- Flera verksamheter inom länet arbetar för att på sikt kunna byta ut ytterligare fossila bränslen mot förnyelsebara bränslen som biogas, vätgas eller eldrift. Det är ofta ekonomiska begränsningar som bromsar genomförandet.
- Med den vällovliga ambitionen att ersätta fossila bränslen behöver vi likafullt fortsatt vara uppmärksamma på förändringar i utsläppen av partiklar, NO_X och oförbrända rester av organiska ämnen.

Övriga åtgärder

- Luftvårdsförbunden i sydöstra Sverige turas om att anordna kunskapshöjande kvartalsaktiviteter på olika teman om god luftkvalitet för sina medlemmar.
- Luftvårdsförbunden i sydöstra Sverige genomför mätningar av olika luftkvalitetsparametrar.

Tillstånd och bedömning för Frisk luft – Östergötland

I Östergötland bedöms miljömålet Frisk luft inte nås till år 2030. I stora drag är utvecklingen i miljön positiv, men förekomsten av partiklar och kvävedioxid i tätortsluften är fortfarande ett problem. Flera av de större kommunerna i länet arbetar med olika åtgärder för att minska partikelhalten i gaturumsluften. Utvecklingen med förtätning av de större tätorterna i länet skapar alltmer slutna gaturum vilket kan äventyra möjligheten att klara miljökvalitetsnormer och uppnå miljömålet Frisk luft.

EU:s takdirektiv innebär att kväveoxidutsläppen från Sverige ska minska med 66 procent till 2030 med 2005 som basår. Nästan en tredjedel av det behovet av minskning i Östergötlands län kvarstår ännu vilket gör att det blir mycket svårt att nå. Halterna av marknära ozon i bakgrundsmiljön är ofta höga under försommaren men de varierar mellan olika år och beror mycket av långväga transporterade föroreningar.

Analys utifrån preciseringarna

Partiklar (PM2,5 och PM10)

Partikelutsläpp uppstår vid förbränning och från slitage av vägbanor i trafiken. Minskade partikelutsläpp till följd av att fler fordon med förbränningsmotorer byts mot eldrift motverkas av elfordonens ökade vikt vilket bidrar till ökat slitage av vägbanor.

Östergötland står inför en del förändringar, bland annat byggnation av Ostlänken vilken kommer ha påverkan på trafiken under byggskedet. Det riskerar att få negativa konsekvenser på luftkvaliteten, framför allt i tätortsmiljön. För att minimera riskerna behövs noggrann planering och samverkan inom länet.

På landsbygd och i mindre orter kan vedeldning utgöra en betydande källa till utsläpp av partiklar. Även ökad avvändning av förnyelsebara bränslen för uppvärmning kan bidra till ökade utsläpp.

Marknära ozon och ozonindex

IVL rapport C11181 från 2026[35] redovisar resultat från mätningar av bakgrundshalter av marknära ozon under föregående år. Länsstyrelsen Östergötland bidrar med finansiering till en förtätning av provpunkterna

[35] Marknära ozon i bakgrundsmiljön i södra Sverige: Förenklad resultatrapportering av 2025 års mätresultat inom Ozonmätnätet i södra Sverige

inom Ozonmätnätet.

Mätningarna under 2025 visar generellt låga ozonhalter jämfört med tidigare år, vilket återspeglas i uppföljningen av miljömål och miljökvalitetsnormer.

Preciseringarna inom miljömålet Frisk luft för ozon och växtlighet överskreds inte under 2025 i någon av de studerade lokaltyperna eller zonerna i Östergötlands län. Den gällande miljökvalitetsnormen för ozon och växtlighet överskreds inte heller i någon av lokaltyperna eller zonerna i Östergötlands län under 2025.

Trenderna i ozonhalter är svårtolkade. Det är komplicerade förhållanden i atmosfären som påverkar halterna. De förhöjda halterna av marknära ozon är främst ett resultat av gränsöverskridande långväga transport av luftföroreningar och de lokala utsläppen har visats ha en relativt begränsad påverkan på totala halterna av marknära ozon i Sverige.

Kvävedioxid

Förtätning av bebyggelse till följd av befolkningsökning i de större tätorterna i kombination med ambitionen att utöka byggandet av nya bostäder har lett till att kommunerna planerar fler och högre byggnader intill hårt trafikerade vägar. Konsekvensen blir mer slutna gaturum vilket begränsar möjligheten till omsättning av luft och därigenom även möjligheten att minska halterna av både kväveoxider och partiklar i tätortsmiljön.

Det är viktigt att i såväl fysisk planering som i regional planering vidta åtgärder för att förbättra luftkvaliteten i tätorterna.

Bara naturlig försurning Östergötland

Sammanfattning för Bara naturlig försurning – Östergötland

Östergötland är ett län med begränsade försurningsproblem. Nederbördsmängderna är relativt små och det finns stora områden med kalkhaltiga jordar. Den statsfinansierade kalkningen är en väl fungerande åtgärd för försurade vattenmiljöer, men finansieringen har minskat under de senaste åren. Försurning av skogsmark riskerar att öka på grund av fortsatt uttag av biomassa som till exempel grenar och toppar vid avverkning. Uttaget skulle behöva kompenseras med till exempel ökad askåterföring.

Utveckling i miljön och målbedömning för Bara naturlig försurning – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NÄRA

Åtgärdsarbete för Bara naturlig försurning – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Kalkning av sjöar i Östergötland pågår enligt länets fastställda och reviderade regionala åtgärdsplanen för kalkning. Det sker löpande optimeringar av planen när det finns behov att förbättra måluppfyllelsen. Total kalkmängd varje år är knappt 200 ton[36].
- Under 2026 har vissa nedskärningar behövt göras på grund av minskad finansiering. Priserna har också ökat kraftigt de senaste åren utan att medelstilldelningen har ökat.

[36] Åtgärdsplan 2019-2023, kalkning i Östergötland | Länsstyrelsen Östergötland

- Länsstyrelsen Östergötland och Region Östergötlands regionala energi- och klimatstrategi gäller mellan 2024–2027[37]. Förbränning av fossila bränslen är en stor källa till surt nedfall som orsakar försurning. Det finns därför starka kopplingar till målsättningar och åtgärder inom ramen för energi- och klimatarbetet.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Den statsfinansierade kalkningen enligt den regionala kalkåtgärdsplanen finansieras till viss del av huvudmännen för åtgärdsområdena. Huvudmännen utgörs bland annat av kommuner och skogsbolag i Östergötland.

Åtgärder inom näringslivet

- Återföring av skogsbränsleaska görs på cirka tio procent av den areal där uttag av GROT (grenar och toppar) sker och på cirka sex procent per slutavverkningsareal[38]. För att minska skogsbrukets påverkan på försurningen är askåterföring en viktig åtgärd och det behöver öka avsevärt, särskilt där uttag av GROT sker.
- Östergötlands luftvårdsförbund, där både myndigheter och näringsliv är medlemmar, genomför nedfallsmätningar av svavel och kväve.

Tillstånd och bedömning för Bara naturlig försurning – Östergötland

Utvecklingen i miljön är neutral. Östergötland har ett begränsat försurningsproblem. Nederbördsmängderna är relativt små och det finns stora områden med kalkhaltiga jordar. Nedfallet av både kväve och svavel har minskat under de senaste årtiondena, men återhämtningen är långsam. Det finns en osäkerhet med skogsbrukets påverkan på försurningen. Ett ökat uttag av grenar och toppar till biobränsle skulle behöva kompenseras med exempelvis ökad askåterföring.

Analys utifrån preciseringarna

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

Kvävenedfallet har minskat i länet och under 2023/24 var det totala

[37] Energi- och klimatstrategi för Östergötland 2024–2027, https://www.lansstyrelsen.se/download/18.1b1d393819324610c374a1d0/1732518990918/Energi-%20och%20klimatstrategi%20f%C3%B6r%20%C3%96sterg%C3%B6tland%20-%20%C3%A5r%202024%20till%202027.pdf

[38] Data till uppdatering av indikatorn ”Skogsbrukets försurande påverkan” 2022, https://www.sverigesmiljomal.se/

kvävenedfallet i Östergötland mellan 4–6 kg per hektar[39], med högst värden i sydväst. Den kritiska belastningen för skogsmark (5 kg /ha/år) överskrids därmed i de sydvästra delarna. För perioden 2021/22 tangerades gränsen för den kritiska belastningen i skogsmark, men den överskreds inte. Skogsekosystemen förmår ännu ta upp det kväve som deponeras, men kvävenedfallet kan på sikt leda till en upplagring av kväve i skogsmarken vilket kan medföra att nitrat läcker ut till yt- och grundvatten. Det innebär negativa effekter både för övergödning och försurning.

Ammoniakutsläppen kommer till över 90 procent från jordbruket, främst från djurhållning med lagring och spridning av gödsel. Ammoniak bidrar bland annat till försurning. Höka i Östergötland var en av två platser inom Krondroppsnätverket i Sverige där lägst ammoniakhalter uppmättes under sommaren 2024[40].

Svavelbelastningen har historiskt sett varit hög i Östergötland men nedfallet har minskat med 95 procent sedan början av 1990-talet. Svavelnedfallet 2023/24 var mellan 0–1 kg per hektar[41].

Minskade finansieringsmöjligheter till Krondroppsnätet kan på sikt påverka om data från Östergötland kan samlas in. Det kommer då vara svårt att bedöma måluppfyllnad med avseende på atmosfäriskt nedfall.

Påverkan genom skogsbruk

Skogsbrukets andel av försurningspåverkan har ökat i takt med att det sura nedfallet minskat. Skogsbruket bidrar till försurning genom uttag av biomassa ur skogen. Graden av påverkan är beroende av om enbart stam, eller även grenar och toppar (GROT) tas ut. GROT används ofta till flis i värmeverk och bidrar på så vis med en förnybar energikälla, men utgör då en märkbar påverkanskälla till markförsurningen.

I Östergötland har GROT-uttaget minskat från cirka 8 200 hektar/år 2019–2021 till cirka 6 550 hektar/år 2023–2025[42]. Tittar en på den långsiktiga trenden är det dock på en fortsatt hög nivå som även ökar över tid. Under 2025 var det en varm vinter som ökade utbudet av GROT vilket ledde till att priserna sänktes något, men på grund av färre avverkningar är priset ändå förhållandevis högt[43].

---

[39] IVL: Rapport C10072 – Försurning och övergödning i det svenska skogslandskapet 2023/24
[40] IVL: Rapport C10072 – Försurning och övergödning i det svenska skogslandskapet 2023/24
[41] IVL: Rapport C10072 – Försurning och övergödning i det svenska skogslandskapet 2023/24
[42] 08. Anmäld areal (ha) för uttag av skogsbränsle i form av grenar och toppar efter region och ägarkategori. efter Region, Ägarkategori och År. PxWeb
[43] Södra sänker priserna på flera sortiment - Skogsaktuellt

Försurningspåverkan kan motverkas genom att aska från förbränning av biobränslen återförs till skogen. Detta är en viktig åtgärd då baskatjoner förs tillbaka till marken. Andelen askåterföring har legat på en låg och relativt stabil nivå i Östergötland mellan 2009 och 2016, men därefter syns det en svag uppgång[44]. För att kompensera för GROT-uttaget borde det öka ytterligare.

Andelen avverkad granskog med överskridande av kritiskt biomassauttag vid GROT-uttag och där askåterföring inte sker är större än 30 % av den totala avverkade arealen alla år mellan 2009 och 2021. Östergötland är ett av fyra län med ett värde som överskrider 30%[45].

Försurade sjöar och vattendrag

Allt färre av länets sjöar och vattendrag är försurade och antalet vatten som kalkas minskar. Trots detta finns det vatten som fortsatt behöver kalkas. I dagsläget har Östergötland 62 målområden (sjöar och vattendrag) som kalkas, av dessa är 50 sjöar[46].

I Östergötland är de flesta försurade vattnen så små att de inte utgör vattenförekomster enligt Vattendirektivet. I den senaste statusklassningen som genomfördes 2019 klassas sex vattendrag att ha en risk att god status inte uppnås eller bibehålls. Av dessa klassas en till måttlig status på kvalitetsfaktorn försurning.

[44] Data till uppdatering av indikatorn ”Skogsbrukets försurande påverkan” 2022, https://www.sverigesmiljomal.se/
[45] Data till uppdatering av indikatorn ”Skogsbrukets försurande påverkan” 2022, https://www.sverigesmiljomal.se/
[46] Åtgärdsplan 2019-2023, kalkning i Östergötland | Länsstyrelsen Östergötland

Giftfri miljö Östergötland

Sammanfattning för Giftfri miljö – Östergötland

Ämnen som är farliga för människor, djur och växter används i samhället. Kunskaperna om dessa ämnen, förekomsten i miljön och dess effekter är fortfarande bristfälliga. I Östergötland pågår arbete med bland annat kartläggning av halter i miljön, utredningar och åtgärder vid förorenade områden, tillsyn och tillsynsvägledning samt rådgivning. Ytterligare styrmedel, en ökad åtgärdstakt samt insatser för att minska användningen av farliga ämnen är nödvändiga för att nå målet Giftfri miljö.

Utveckling i miljön och målbedömning för Giftfri miljö – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Giftfri miljö – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Inom den regionala miljöövervakningen har Länsstyrelsen Östergötland under 2026 genomfört provtagningar av yt- och grundvatten med avseende på bland annat per- och polyfluorerade alkylsubstanser (PFAS), bekämpningsmedel och metaller. Under året har fokus även legat på tillrinningsområden för uttagspunkt för dricksvatten. Ökade kunskaper om vilka farliga ämnen som finns i länets vattenmiljöer utgör viktiga underlag för att bedöma och följa upp miljötillståndet i länet samt för att sätta in relevanta åtgärder.
- Länsstyrelsen Östergötland har under 2026 fortsatt arbetat tvärsektoriellt inom ett team för miljögifter. I gruppen samlas olika kompetenser med målet om ökat samarbete och kunskapsöverföring inom utvalda fokusområden som exempelvis PFAS.
- Länsstyrelsen Östergötland deltar under perioden 2024–2027 i EU projektet WaterShed Safety Plan (WSSP) tillsammans med partners från Finland, Estland och Lettland. Projektet syftar till att förbättra vattenkvaliteten i Östersjön. Genom pilotstudier och modellering vill

aktörerna i projektet skaffa verktyg för att identifiera riskområden och välja effektiva åtgärdsmetoder för att hantera diffusa föroreningar. Projektet finansieras av EU:s Interreg Central Baltic program.

- I Östergötland har det sedan år 2005 genomförts växtskyddsrådgivningar via Greppa näringen med målet att minska förluster av växtskyddsmedel till vattenmiljöer. Det senaste året har 7 rådgivningar inom växtskydd genomförts. I februari 2026 genomfördes två växtskyddsträffar riktade till Lantbrukare och anställda inom primärproduktionen som använder växtskyddsmedel. Träffarna hade totalt 33 deltagare.
- Under 2026 har Länsstyrelsen Östergötland arbetat vidare inom två regeringsuppdrag för att inventera förorenade sedimentområden och identifiera områden som potentiellt kan ha förorenats av PFAS. Länsstyrelsen har även under 2026 varit huvudman för verifierande fältprovtagning avseende PFAS och förorenade sediment.
- Länsstyrelsen Östergötland har under 2026 via sitt tillsynsarbete medverkat till undersökningar av förorenade områden i länet. Under året har Länsstyrelsen Östergötland fortsatt sin tillsynsvägledning till länets kommuner avseende förorenade områden. Detta genom att bland annat ge specifik vägledning avseende PFAS, men även i andra frågor kopplat till föroreningar. En stor del av länets förorenade områden är länets kommuner tillsynsmyndighet för, varför tillsynsvägledning är en viktig del för att stötta länets kommuner i arbetet med förorenade områden.
- Genom att under året yttra oss angående planer såsom detaljplaner och översiktsplaner har vi kunnat lyfta föroreningsproblematiken i ett stort antal ärenden i ett tidigt skede. Genom att genomföra undersökningar av förorenade områden inför en förändrad markanvändning kan föroreningar kartläggas och riskbedömas och vid behov åtgärdas så att marken är lämplig för det ändamål som föreslås.
- Länsstyrelsen Östergötland har tillsynsansvar för miljöfarliga A- och B-verksamheter. Vid flertalet verksamheter har tillsyn av användningen av farliga ämnen enligt REACH utförts. Tillsynen har också innefattat hur arbetet med substitution utförts. Det har lett till några påpekande, men generellt arbetar många verksamheter aktivt och kontinuerligt med substitution.
- Länsstyrelsen Östergötland har förelagt och skrivit försiktighetsmått när driftstörningar eller olyckor orsakat utsläpp av farliga ämnen vid de 97 miljöfarliga verksamheterna där vi är tillsynsmyndighet, för att minimera påverkan av farliga ämnen på miljön. Det har till exempel rört sig om utsläpp av PFAS och olja.

- Länsstyrelsen Östergötland har förelagt och skrivit försiktighetsmått inför planerade förändringar vid de 97 miljöfarliga verksamheterna där vi är tillsynsmyndighet. Det har till exempel rört grävarbeten där provtagning och hantering av förorenade massor behövts.
- Länsstyrelsen Östergötland har under 2026 gett tillstånd med försiktighetsmått för försäljning av särskilt farliga kemiska ämnen till företag i länet, exempelvis försäljning av e-cigaretter.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Under 2025–2026 har länets kommuner och länsstyrelsen Östergötland drivit ett projekt inom Miljösamverkan Östergötland (MÖTA) om kontaminerat släckvatten. Projektet har lett till ökad kompetens hos inspektörer angående ansvarsfördelningen mellan tillsynsmyndighet och räddningstjänst när det gäller hantering av kontaminerat släckvatten samt att få med det i tillsynen av miljöfarliga verksamheter. Inom projektet har också tillsyn av kontaminerat släckvatten utförts vid både kommuner och länsstyrelsen.
- Förorenade områden har undersökts och åtgärdats med statliga bidrag på flera platser i Östergötland under 2026 där länets kommuner varit huvudmän.
- Både mindre och större kommuner i Östergötland har tagit på sig rollen som huvudmän och vi ser i ansökningar inför kommande år att länets kommuner fortsatt har ett intresse av att ta rollen som huvudmän i utredningar och åtgärder av förorenade områden.
- Kommunerna har löpande utfört tillsynen enligt REACH och CLP-förordningarna vid de verksamheter där de är tillsynsmyndighet. Där ingår också tillsyn av hur arbetet med substitution utförs.
- Kommunerna har löpande utfört tillsyn för att offentliga verksamheter till exempel skolor byter ut varor och material som innehåller farliga ämnen.
- Kommunerna utför löpande tillsyn på märkning och försäljning av kemiska produkter.

Tillstånd och bedömning för Giftfri miljö – Östergötland

Miljömålet är inte möjligt att nå till 2030 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Trenden för utvecklingen i miljön anses vara neutral i Östergötland. En stor mängd farliga ämnen används i samhället och det finns stora kunskapsluckor om miljögifters förekomst och miljö- och hälsoeffekter. Ytterligare styrmedel och åtgärder samt insatser för att minska användning och spridning av miljöfarliga kemikalier till miljön

är nödvändiga. Mer resurser behövs för ökad framdrivning av nya objekt i kommuner och på Länsstyrelsen Östergötland.

Analys utifrån preciseringarna

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen

Kvicksilver och bromerade flamskyddsmedel i fisk bedöms överskridas i alla svenska ytvattenförekomster och förhöjda halter av bland annat PFAS, metaller och polycykliska aromatiska kolväten (PAH) har uppmätts i Östergötlands vattenmiljöer. Spår av bekämpningsmedel har påvisats i ett flertal jordbruksåar och i grundvattenmagasin.
I Östergötland finns cirka 562 ha skyddszoner mot vattenområde år 2026 samt 56 ha anpassade skyddszoner. Inom lantbrukssektorn styrs användningen av växtskyddsmedel av prisutvecklingen på jordbruksprodukter, EU:s jordbrukspolitik och årets odlingsförutsättningar. Alla sprutor som används yrkesmässigt för spridning av växtskyddsmedel måste funktionstestas vart tredje år för att minska risken för vindavdrift, läckage och spill. Även tillämpning av Integrerat växtskydd (IPM) bidrar till en mer hållbar användning av växtskyddsmedel genom kombinationer av olika åtgärdstyper. Länsstyrelsen Östergötland erbjuder varje år utbildning i användning av växtskyddsmedel. Under kurssäsongen 2025/2026 har 194 personer förnyat sin behörighet eller gått grundkursen.

Det finns behov av bland annat en stärkt kemikalielagstiftning, en mer omfattande utfasning av farliga ämnen samt tydligare tillämpning av miljökvalitetsnormer för verksamhetsutövare och myndigheter inom till exempel prövnings- och planärenden.

Användningen av särskilt farliga ämnen

Tillsyn och prövning av miljöfarliga verksamheter genomförs i enlighet med substitutionsprincipen för att se till att företagen om möjligt byter ut farliga ämnen mot mindre farliga. Vid tillsynen noterar kommuner och länsstyrelsen att många företag arbetar aktivt med substitution. Men i många fall finns det inget alternativt ämne att byta till eller att det är förenat med ökade kostnader till exempel byte av ämne medför byte av teknik. Gemensamma styrmedel på EU-nivå och global nivå krävs för att industrin ska minska sin användning av farliga ämnen utan att mista sin konkurrenskraft.

Förorenade områden

I Östergötland har vi i oktober 2026 totalt 61 förorenade områden som klassats som mycket stor risk (1) och 863 objekt som klassats som stor risk (2) enligt MIFO- metodiken. Inom det pågående regeringsuppdraget där potentiella PFAS-förorenade områden identifierats och provtagits framkommer alltmer kunskap om områden som förorenats av PFAS. Då

den provtagning som genomförs inom regeringsuppdraget är mycket begränsad och ny kunskap om PFAS ständigt tillkommer kommer det framöver att behövas ytterligare medel för att utreda och bedöma omfattningen av föroreningsproblematiken avseende PFAS. Genom ny kunskap om förorenade objekt i länet såväl som identifieringen av nya föroreningar ser vi ett ökat behov av insatser inom förorenade områden för att uppnå en giftfri miljö.

Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper

Provtagningar av yt- och grundvatten har gett ökade kunskaper om vilka miljöfarliga ämnen som finns i länets vattenmiljöer, vilket sedan ligger till grund för bedömning av miljötillstånd och val av åtgärd. Inom vattenförvaltningen jämförs uppmätta miljögiftshalter i fisk, sediment och vatten mot fastställda nationella och EU-gemensamma bedömningsgrunder. Detta dataunderlag används sedan inom statusklassificering och riskbedömning av länets vattenförekomster.

Inom flera områden har kunskapen kring miljöfarliga ämnen ökat och kraven på vilka ämnen som ska ha villkor för miljöfarliga verksamheter behöver uppdateras. Budgeten för den regionala miljöövervakningen har minskat kraftigt under senaste åren. Omfattningen av Länsstyrelsen Östergötlands miljöövervakning av miljögifter har under tidigare år utökats med tillfälliga medel från Havs- och vattenmyndigheten. Denna typ av styrmedel bör göras permanent för att kunna generera de dataunderlag som krävs för vattenförvaltningsarbete och bedömning av miljötillståndet i länet. Kartläggning av förekomst av miljögifter i vattenmiljön behövs även för att förändringar ska kunna upptäckas och följas upp och för att utvärdera effekter av genomförda åtgärder, samt för att ge möjlighet till att arbeta mer med källspårning och uppströmsarbete som kan förhindra att föroreningar sprids från påverkanskällor.

Information om farliga ämnen i material och produkter

Kommunernas tillsyn för att byta ut material och produkter med farliga ämnen vid till exempel skolor ökar kunskapen hos personal kring vilka material och produkter som kan innehålla farliga ämnen.

Skyddande ozonskikt Östergötlands län

Sammanfattning för Skyddande ozonskikt- Östergötlands län

Lagstiftning på internationell nivå har medfört minskade utsläpp av ozonnedbrytande ämnen. Många ämnen finns kvar i atmosfären under lång tid och därför kan det dröja flera decennier innan den nedbrytande effekten på ozonskiktet från dessa ämnen helt upphör. Arbetet i länet behöver fortsätta för att minska utsläppen av ozonnedbrytande ämnen. Bland annat genom fortsatta kontroller av avfallstransporter och hantering av äldre isoleringsmaterial innehållande CFC.

Utveckling i miljön och målbedömning för Skyddande ozonskikt- Östergötlands län

Miljömålet Skyddande ozonskikt bedöms endast på nationell nivå.

Åtgärdsarbete för Skyddande ozonskikt- Östergötlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland tillsammans med Greppa Näringen har sedan förra uppföljningen (november 2025) genomfört rådgivningar, lämnat rekommendationer kring gödslingsstrategi och genomfört mätningar av kväveupptag.
- Länsstyrelsen Östergötland har granskat och följt upp tillsynsobjektens köldmedierapporter så att läcksökningskontroller utförts med rätt intervall, att certifierad personal och företag har utfört service och omhändertagit avfall från köldmedia.
- Länsstyrelsen Östergötland har kontrollerat täckning, lagringskapacitet och spridning av gödsel på lantbruk.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

Kommunerna kontrollerar årliga köldmedierapporter så att läckagekontroll utförs med rätt intervall, samt att certifierad personal och företag har utfört service och omhändertagit avfall från köldmedia.

Tillstånd och bedömning för Skyddande ozonskikt- Östergötlands län

Negativ påverkan på ozonskiktet har minskat tack vare insatser kopplat till Montrealprotokollet. Utsläppen i Sverige har minskat kraftigt sedan slutet av 1980-talet. Eftersom många kväveföroreningar kan omvandlas till lustgas som både bryter ner ozonskiktet och bidrar till växthuseffekten, är även åtgärder som minskar dessa utsläpp viktiga.

Analys utifrån preciseringarna

Ofarliga halter ozonnedbrytande ämnen

Halterna av klor, brom och andra ozonnedbrytande ämnen i de övre luftlagren understiger den nivå där ozonskiktet påverkas negativt. Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen minskar troligtvis i länet eftersom ny utrustning inte innehåller skadliga ämnen samt att äldre utrustning kasseras och tas om hand på ett sätt som gör att ozonnedbrytande ämnen förstörs och inte når ozonskiktet.

Utsläppen av lustgas regleras inte av Montrealprotokollet utan av Kyotoprotokollet och saknar direkta krav på minskning. Även om utsläppen av lustgas har minskat sedan 1990 behöver utsläppen fortsätta att minska. Lustgas har en livslängd i atmosfären på ca 120 år, vilket riskerar att fördröja återhämtningen av ozonskiktet.

Säker strålmiljö Östergötlands län

Sammanfattning för Säker strålmiljö - Östergötlands län

Hudcancer är en av de cancerformer som ökar snabbast i samhället, och ökad solexponering tros vara en bidragande orsak. Risken att utveckla cancer i vuxen ålder ökar om man bränner sig som barn. Personer med ljus hy är särskilt utsatta men även mörkhyade personer kan få solskador och cancer av solen.

Åtgärdsarbete för Säker strålmiljö - Östergötlands län

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Under 2026 har regelbundna mätningar av bakgrundsstrålning i miljön genomförts på ett stort antal platser i länet. De samordnas av Länsstyrelsen Östergötland och genomförs med hjälp av kommunerna. Arbetet med regelbundna mätningar av bakgrundsstrålning återupptogs under 2022 och har inneburit att Länsstyrelsen tillsammans med länets kommuner har utvecklat kunskap och förmåga att kunna genomföra strålningsmätningar vid händelse av en kärnteknisk olycka eller annan incident relaterad till joniserande strålning.
- Länsstyrelsen Östergötland bevakar och yttrar sig gällande elektromagnetiska fält i ärenden gällande ledningskoncessioner och kopplat till markanvändning nära kraftledningar och tekniska byggnader i översikts- och detaljplaner, med skyddsavstånd och behov av flytt som möjliga åtgärder.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i Östergötland beaktar tillgång till skugga vid offentliga miljöer och särskilt på skolgårdar och äldreboenden. Syftet är att minska utsatthet för UV-strålning, samtidigt som åtgärder med exempelvis mer träd även bidrar till svalka under värmeböljor, luftrening samt dagvattenhantering i städerna.
- Kommunerna i Östergötland utövar tillsyn på solarier för att kontrollera lysrör, för att informera om användning samt för att

kontrollera efterlevnad av 18-årsgräns för solande som infördes av Strålsäkerhetsmyndigheten 2018[47].

Tillstånd och målbedömning för Säker strålmiljö -Östergötlands län

Analys utifrån preciseringarna

Radioaktiva ämnen

Radon bildas genom att uran sönderfaller. Uran kan förekomma i exempelvis bergarter som skiffer och granit. Bostäder som byggs på sådan mark kan öka risken för höga radonhalter i inomhusluften. Flygmätningar från Sveriges geologiska undersökning (SGU) av markstrålning från uran visar att området väster om sjön Roxen i Östergötland kan ha större risk för markradon än andra områden i länet.

Ultraviolett strålning

Yngre personer (18–39 år) uppger i högre utsträckning än personer över 40 år att de bränner sig i solen[48]. I åldersgruppen 18–39 år uppger var sjätte person att de bränt sig minst tre gånger under det senaste året. I åldersgrupperna 40–59 år och 60–84 år är andelen som bränt sig avsevärt lägre

Solskyddskrämsanvändningen i stark sol är hög hos befolkningen i länet. Den övergripande trenden är att användningen ökar. Svenskfödda personer använder solskyddskräm i större utsträckning än utrikesfödda, och kvinnor i högre utsträckning än män. Även utbildningsnivån har betydelse – personer med högre utbildning tenderar att använda solskyddskräm i något större utsträckning än personer med lägre utbildningsnivå.

Användningen av solarium har en sjunkande trend.

Elektromagnetiska fält

Det finns i dagsläget två områden där skadliga hälsoeffekter av allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält inte kan uteslutas med tillfredsställande säkerhet. De två områdena är exponering från kraftledningar nära hemmet och från radiofrekventa elektromagnetiska

---

[47] Strålskyddsmyndigheten, https://www.stralsakerhetsmyndigheten.se/omraden/sol-och-solarier/regelverk-for-solarier/18-arsgrans-pa-solarium/, 2017-08-25

[48] Regional miljöhälsorapport 2025. Östergötlands, Jönköpings, och Kalmar län Sammanfattningar för respektive län | Arbets- och miljömedicin

fält från den egna mobiltelefonen. Strålsäkerhetsmyndighetens vetenskapliga råd om elektromagnetiska fält följer aktuell forskning om potentiella hälsorisker vid exponering för elektromagnetiska fält[49].

49 2026:03 Recent Research on electromagnetic fields and Health Risk, twentieth report from SSM's Scientific Council on Electromagnetic Fields, 2025 - Strålsäkerhetsmyndigheten.

Ingen övergödning Östergötland

Sammanfattning för Ingen övergödning – Östergötland

Övergödning är ett stort miljöproblem längs hela Östgötakusten och i omkring en tredjedel av länets sjöar och vattendrag. Särskilt utsatta är havsvikar, slättsjöar och vattendrag i odlingslandskapet. För att minska näringsbelastningen pågår många insatser, bland annat rådgivning inom lantbruket, restaurering av våtmarker och aktivt arbete mot internbelastade sjöar och havsvikar, men fler åtgärder behövs för att vända utvecklingen.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ingen övergödning – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ingen övergödning - Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland deltar i ett projekt tillsammans med Stockholms och Göteborgs universitet med finansiering från HaV år 2026–2029. Havsviken Slätbaken är kraftigt påverkad av näringsämnesbelastning och metaller. I projektet ska djupvattnet i Slätbaken hållas syresatt under sommarhalvåret för att minska fosforläckage från sedimenten. Efter genomförda åtgärder förväntas minskad internbelastning av fosfor från området och ett ökat biologiskt liv på botten. Noggrann uppföljning och övervakning görs för att kunna dra slutsatser av åtgärdens effekt.
- Länsstyrelsen Östergötland deltar i EU-projektet ”Resilient Sea”, som genomförs inom ramen för Central Baltic-programmet år 2026–2029. Projektet syftar till att återställa grunda vikar och laguner för att stärka biologisk mångfald, förbättra vattenkvaliteten och minska övergödningen. Åtgärderna omfattar bland annat vassröjning för att

återskapa lekplatser för gädda och abborre, skydd av ålgräsängar, restaurering av naturliga trösklar mellan laguner och hav, våtmarker och fosfordammar samt uppföljning av näringsläckage från bottensediment. Genom att följa gäddans rörelser och övervaka vattenmiljö, vegetation och näringshalter kan restaureringsåtgärderna anpassas och effekterna följas över tid. Kommunala handböcker för kustrestaurering och övervakning av intern näringsbelastning, så att kommuner kan arbeta mer långsiktigt, effektivt och kunskapsbaserat med kustmiljöer, tas också fram.

- Länsstyrelsen Östergötland tillsammans med HaV satsar på att öka åtgärdsgenomförandet inom pilotområde Motala ström, från Vätterns utlopp ut i kusten. Lokalt förankrade åtgärdsplaner och målbilder för avrinningsområden arbetas fram utifrån ett helhetsgrepp över alla relevanta miljöproblem för att öka effekt och synergier. I åtgärdsarbetet arbetar vi samlat för att kunna hitta lösningar som har stor effekt för att minska miljöproblem som övergödning med flera. Läs även i rapportering för *Hav i balans och levande kust och skärgård*.
- Länsstyrelsen Östergötland har under 2026 fortsatt att utveckla det externa och interna samverkansarbetet för att integrera vattenförvaltningens åtgärdsprogram i flera verksamheter som till exempel lantbruksrådgivning, planfrågor, prövning och tillsyn.
- Länsstyrelsen Östergötland utövar kontinuerlig tillsyn på de större avloppsreningsverken i länet samt tillsynsvägleder kommunerna gällande avloppsfrågor.
- I Östergötland finns cirka 562 hektar skyddszoner mot vattenområde och cirka 56 hektar anpassade skyddszoner inom nitratkänsligt område i ansökan om stöd år 2026. En ökning med 25 respektive 11 hektar.
- Länsstyrelsen Östergötland har till oktober år 2026 beviljat LOVA-bidrag till 8 nya projekt som ska minska övergödningen i Östersjön. Bidrag har tilldelats projekt för att bland annat finansiera åtgärdssamordnare, internbelastningsutredning och struturkalkning.
- Inom Strategiska planen för EU:s jordbrukspolitik har medel delats ut till ett projekt 2026 för att anlägga två fosfordammar och ett tvåstegsdike.
- Inom den LOVA-finansierade åtgärdssamordningen har Länsstyrelsen Östergötland arbetat med uppsökande verksamhet riktad till markägare i områden där åtgärder behövs för att få ner näringsämneshalterna. För att bredda åtgärdsarbetet och dra nytta av kompetenser inom återvätning, övergödning och vattendragsrestaurering har även en åtgärdsgrupp bildats.

- Under 2026 arbetar åtgärdssamordnare på fem vattenråd eller vattenvårdsförbund i Östergötland, finansierat av LOVA-medel.
- För övervakning av övergödningssituationen i länet har Länsstyrelsen Östergötland under 2026 analyserat närsalter, klorofyll, växtplankton och kiselalger i utvalda kustvattenförekomster, sjöar och vattendrag.
- Länsstyrelsen Östergötland har analyserat miljöövervakningsdata och kartlagt påverkanskällor (Hem - VISS 2.0). Underlaget ligger till grund för åtgärdsprogrammet för vatten[50] som tagits fram för 2022-2027.
- I år har cirka 770 hektar beviljats strukturkalkning inom LOVA. Arbetet genomförs av ideella organisationer.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Kommunerna i Östergötland utövar kontinuerligt inventering, tillsyn och åtgärder för bristfälliga enskilda avlopp och avloppsledningsnät där näringsämnen kan läcka ut i sjöar och vattendrag.
- Kommunerna i Östergötland utför rådgivning om godkända avloppsanläggningar.
- I Norrköpings kommun genomförs provfiske och vid behov reduktionsfiske i sjöarna Mårn och Ensjön, vilket finansieras genom LOVA.
- Västerviks kommun genomför åtgärder inom Vindåns och Storåns avrinningsområden i Östergötland.
- Norrköpings kommun, Västerviks kommun, Motala kommun och Länsstyrelsen Jönköping har fått LOVA-stöd till åtgärdssamordnare som jobbar för att få till övergödningsåtgärder i Östergötland.
- Motala kommun arbetar med att utreda kommunens gårdsarrende och tittar bl.a. på hänsynsfrågor som odlings/plöjningsfria zoner nära vattendrag.
- Norrköpings kommun genomför en utredning av fosfordamm i Sjöviksdiket i Ensjöns avrinningsområde som i dagsläget släpper näring.
- Norrköpings kommun har anlagt ett tvåstegsdike i Ljura bäcks avrinningsområde som bland annat syftar till näringsretention.

Åtgärder inom näringslivet

- Greppa Näringens rådgivning och aktiviteter har som mål att minska näringsläckaget vilket även är till ekonomisk fördel för lantbrukaren.

---

[50] Åtgärdsprogram för vatten 2022-2027 Södra Östersjöns vattendistrikt | Vattenmyndigheterna

Greppa Näringen har sedan 2005 genomfört över 5000 rådgivningar. Under år 2025 genomfördes 227 rådgivningar och hittills år 2026 166 rådgivningar. Av dessa är 35 rådgivningar om diken och dränering. Dessutom har 11 våtmarksrådgivningar genomförts samt gruppaktiviteter. Under 2025 arrangerades träffar om bland annat dikesunderhåll, dikesföretag och dränering. Under 2026 har Greppa Näringen delvis finansierat en fältträff om fång- och mellangrödor på Vikbolandet.

- Länsstyrelsen Östergötland har betalat ut miljöersättning till våtmarker. För 2025 var det 19 LMIVA-åtaganden, 21 MIVA15 åtaganden samt 94 MIVA23-åtaganden som beviljades stöd. Beslut för stödår 2026 tas i slutet av november.

Tillstånd och bedömning för Ingen övergödning – Östergötland

Östergötlands kustvatten och inlandsvatten är starkt påverkade av övergödning. Satsningar inom LOVA, åtgärdssamordning på länsstyrelsen och den Strategiska planen har bidragit till ett intensifierat åtgärdsarbete. Fokus ligger på våtmarker, strukturkalkning och åtgärdssamordning, samt på att minska internbelastningen i sjöar och kustvikar. Trots stora insatser syns ännu inga tydliga förbättringar i miljötillståndet, vilket troligen beror på internbelastning och lång återhämtningstid. För att nå målen krävs fortsatta och utökade insatser. Klimatförändringarna väntas öka näringsläckaget, vilket även kräver klimatanpassade åtgärder och riktad rådgivning. Kommuner, vattenråd, markägare och lantbrukare visar ett stort engagemang i arbetet mot övergödning, men möjligheterna att agera är starkt beroende av tillgången till externa medel. Neddragningar inom LOVA har kraftigt minskat kommuners och föreningars möjligheter att genomföra åtgärder. Det behövs därför också en långsiktig och stabil finansiering för att skapa kontinuitet i arbetet. Med rätt resurser och långsiktighet kan fler åtgärder bli verklighet och bidra till att vända utvecklingen.

Analys utifrån preciseringarna

Påverkan på havet

Näringsutsläppen från reningsverk och industrier har minskat kraftigt, men länens reningsverk har dock en viss ökning på fosforbelastningen de senaste 10 åren. Det syns ännu inga tydliga förbättringar i miljötillståndet. En viktig förklaring är internbelastningen som innebär att stora mängder näringsämnen finns lagrade i mark och bottensediment och fortsätter att läcka ut. Därför krävs fortsatta insatser enligt de åtgärdsprogram som tagits fram inom

vattenförvaltningen. Jordbruket är den största källan till näringsämnen i svenska vatten. Miljöövervakning i Östergötland visar att fosforläckaget från jordbruksmark i stort sett varit oförändrat sedan 1990-talet. Jordbruket är idag inte heller ett resurseffektivt kretslopp. Näringen från livsmedel hamnar till slut i reningsverkens slam, som inte alltid kan återföras till åkermarken eftersom det kan innehålla oönskade ämnen. Det finns dock många åtgärder som kan minska läckaget, exempelvis skyddszoner längs vattendrag. För att lyckas krävs ett långsiktigt arbete i flera steg som förebygger att näringsförluster uppstår. Här spelar miljöstöden till lantbrukare en avgörande roll. Ekonomisk ersättning gör att åtgärder som annars inte skulle ha blivit av kan genomföras, och kontinuitet i regelverken är nödvändig för att skapa långsiktighet. Även Vattenmyndighetens åtgärdsprogram förutsätter extra finansiering. Rådgivning är en annan viktig del. Lantbrukare behöver stöd i att identifiera var åtgärderna gör störst nytta och är mest kostnadseffektiva. Framtida klimatförändringar riskerar att öka näringsläckaget, vilket gör kunskap om klimatanpassade åtgärder allt viktigare. I samarbete med Greppa Näringen ska arbetet fokuseras till avrinningsområden med stora övergödningsproblem. Här kartläggs problemen tillsammans med markägare, och möjliga lösningar diskuteras för att hitta åtgärder som fungerar för alla parter. Genom att underlätta bidrags- och tillståndsansökningar blir det enklare för markägare att agera, vilket i sin tur kan leda till fler åtgärder och på sikt en bättre vattenstatus i länet.

Östergötlands vattenmiljöer påverkas också av utsläpp från andra länder kring Östersjön, vilket gör internationellt samarbete nödvändigt. Viktiga styrmedel är EU:s vattendirektiv och havsmiljödirektivet, liksom internationella överenskommelser som EU:s takdirektiv för luftföroreningar och Göteborgsprotokollet. Länsstyrelsen deltar aktivt i flera EU-projekt för att stärka samarbetet runt Östersjön och påskynda arbetet mot en bättre vattenmiljö.

Påverkan på landmiljön

Östergötland är ett län med mycket öppen vattenyta och därför faller förhållandevis mycket kväve och fosfor ned från luften direkt på sjöytor[51]. En betydande del av det kväve som når Östersjön via Motala ström kommer från luftnedfall på Vättern och andra sjöytor. Biltrafik och sjöfart är huvudsakliga källor till kväveoxidutsläpp, medan nedfall av ammonium uppstår till följd av att ammoniak avdunstat från stallgödsel. Luftnedfallet av kväveföreningar har minskat under senare år, delvis på grund av regler för stallgödselspridning och katalysatorrening av bilavgaser.

[51] SMED, Svenska MiljöEmissionsdata

Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten

Miljötillståndet i Östergötlands vattenmiljöer är varierande. Övergödning är fortsatt det största problemet i kustvatten, slättsjöar och vattendrag i odlingslandskapet, där tillförseln av näringsämnen från jordbruk och till viss del enskilda avlopp och dagvatten har stor påverkan. Internbelastning i sjöar och havsvikar fördröjer förbättringar, även om utsläppen från reningsverk och industrier har minskat över tid. I skogssjöar och vattendrag i de norra och västra delarna av länet är tillståndet generellt bättre, men fysisk påverkan, försurning och miljögifter kan lokalt påverka. Grundvattenförekomsterna har överlag god kvantitativ status, men på vissa håll noteras förhöjda halter av bekämpningsmedel och nitrat. Några positiva tecken finns, exempelvis pågår restaureringsåtgärder som kan leda till minskad internbelastning och bättre syreförhållanden i vissa kustvikar samt förbättrad status i enskilda sjöar där reduktionsfiske genomförts samt våtmarker och fosfordammar anlagts. Samtidigt finns exempel på försämringar i kustnära vatten där tillförseln av näringsämnen i kombination med varmare somrar lett till mer omfattande algblomningar. Klimatförändringarna förväntas förstärka problemen med näringsläckage och syrebrist, särskilt i låglänta jordbruksområden och grunda havsvikar. Sammantaget krävs fortsatt intensifierat åtgärdsarbete, långsiktig finansiering och riktade insatser i de mest belastade avrinningsområdena för att nå god ekologisk status.

Levande sjöar och vattendrag Östergötland

Sammanfattning för Levande sjöar och vattendrag – Östergötland

Effekterna av fysisk påverkan, övergödning och miljögifter på Östergötlands vattenmiljöer är omfattande och det krävs stora resurser för att åtgärda miljöproblemen. Flera projekt pågår i länet för att bemöta dessa problem, det återstår dock mycket arbete innan alla vatten har en god ekologisk och kemisk status. Utökade resurser krävs för att restaurera vattenmiljöer och för att skydda värdefulla natur- och kulturmiljöer.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande sjöar och vattendrag – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande sjöar och vattendrag – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Under 2026 mottog Länsstyrelsen medel från Havs- och vattenmyndigheten för arbetet med limniskt skydd. Beslut om skydd av Lillån i Boxholm kommun, Storån i Falerum i Åtvidaberg kommun samt Stångåns källflöden i Ydre kommun har fattats.
- Länsstyrelsen deltar i EU-projektet Improve Aquatic Life tillsammans med 16 övriga partners i södra Sverige. I Östergötland kommer restaurering av vattenmiljöer i Pjältån (Norrköping), Silverån (Ydre) och Storån (Åtvidaberg) genomföras inom projektet som pågår 2024–2031.
- Under 2026 har Länsstyrelsen Östergötland planerat, stöttat eller genomfört åtgärder för att förbättra vattenmiljöer runt om i länet.

Arbetet har genomförts med finansiering från Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket.

- Länsstyrelsen har under 2024–2026 på uppdrag från Havs- och vattenmyndigheten arbetat med regional åtgärdssamordning för att säkra ett effektivt åtgärdsarbete i vattenmiljöer och samordna arbetet med till exempel fysisk påverkan, övergödning, återvätning, invasiva arter och hotade arter. Arbetet har skett i samverkan med lokala åtgärdssamordnare anslutna till kommuner och vattenråd i länet. Uppdraget har resulterat i nya effektivare arbetssätt, ökad åtgärdstakt och bättre förankring av åtgärdsarbetet. En fortsatt satsning är nödvändig för att bibehålla tempot i åtgärdsarbetet.
- Under 2026 har Länsstyrelsen Östergötland påbörjat framtagande av 7 kulturhistoriska kunskapsunderlag inför kommande restaureringar av Åsboån (Boxholm) och Dämpekulla naturreservat (Ydre) samt miljöanpassning av vattenkraft utmed Motala ströms huvudfåra (Motala, Linköping och Norrköping). Utredningar har även utförts i löpande ärendehandläggning. Påträffade lämningar registreras i Riksantikvarieämbetets Kulturmiljöregister Fornsök och kunskapsunderlagen finns tillgängliga på Länsstyrelsens hemsida[52].
- Länsstyrelsen Östergötland arbetar aktivt med länsstyrelsernas åtgärder i Södra Östersjöns vattendistrikts åtgärdsprogram[53].

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Norrköpings kommun arbetar med miljöanpassning av kommunalägda regleringsdammar i vattendrag som mynnar i Bråviken. Med medfinansiering från Länsstyrelsen Östergötland genomförs även restaurering av vattendragssträckor på kommunal mark på andra platser i vattendragen.
- Valdemarsviks kommun arbetar, med stöd från kustens vattenråd, med att miljöanpassa kvarndammen i Vammarsmålaån för att säkerställa fri vandring för åns havsöringar och andra fiskar.
- Motala kommun arbetar med ett projekt som syftar till att restaurera de nedre delarna av Odensbergsbäcken. Ett värdefullt vattendrag som mynnar i Vättern.
- Linköpings kommun arbetar med uppsökande verksamhet för att genomföra åtgärder vid vandringshinder för fisk i några av vattendragen i kommunen.
- Åtvidabergs kommun har tagit fram förslag på åtgärder för bättre vattenmiljö i Storån i Falerum närmast sjön Åkervristen.

---

[52] https://www.lansstyrelsen.se/ostergotland/samhalle/kulturmiljo.html
[53] Åtgärdsprogram för vatten 2022–2027 Södra Östersjöns vattendistrikt | Vattenmyndigheterna

Åtgärder inom näringslivet

- Ydre kommun och Tranås Energi fick under 2026 kungligt besök vid invigningen av den nya fiskvägen vid Oppeby i Bulsjöån. Bolaget har nu anpassat samtliga vattenkraftsanläggningar i ån och nått sitt mål om fria vandringsvägar för fisk mellan Sommen och Lägernssjöarna.
- Boxholm skogar AB driver på arbetet med att restaurera fysiskt påverkade miljöer i Svartån och Lillån. En av målarterna är den nedströmsvandrande Sommenöringen som har sina lek- och uppväxtplatser i vattensystemet. Öringarna har fått en enklare vandring sedan fiskvägen i Sommens utlopp färdigställdes av Motala ströms samfällighetsförening under 2025.

Tillstånd och bedömning för Levande sjöar och vattendrag – Östergötland

Det är inte möjligt att nå miljömålet till 2030 med i dag beslutade styrmedel. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Effekterna av fysisk påverkan, övergödning och miljögifter på Östergötlands sjöar och vattendrag är omfattande och det krävs stora resurser för att åtgärda miljöproblemen. Det tar även tid innan åtgärderna får effekt. Den nationella planen för miljöanpassning av vattenkraft är så långsträckt i tid att alla relevanta åtgärder inte hinner genomföras innan 2030.

Analys utifrån preciseringarna

God ekologisk och kemisk status

De största miljöproblemen i Östergötlands sötvatten är fysisk påverkan, miljögifter och övergödning. Drygt 95 % av sjöarna och nästan 80 % av vattendragen uppnår inte god ekologisk status i Östergötland enligt den nyligen genomförda statusklassningen[54].

Den fysiska påverkan är stor och det finns ca 500 artificiella vandringshinder. De flesta vattendrag har biotopkarterats och drygt hälften av vattendragen är kraftigt påverkade genom omgrävning eller rensning. Övergödningsproblemen är som störst i länets slättområden. Där finns hög jordbruksproduktion, stora punktkällor och stora städer. Åtgärdstakten har ökat med fokus på övergödning bl a med LOVA och våtmarkssatsningar.

Det saknas tillräcklig finansiering av det miljöövervaknings- och uppföljningsbehov som finns i Östergötland. Det resulterar i sämre

[54] Hem - VISS 2.0

underbyggda bedömningar och otillräcklig kunskap om de genomförda åtgärdernas effekt.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Under 2026 har inventeringar av flera hotade sötvattensarter genomförts, så som flodkräfta, hotade makrofyter och hotade stormusslor. Arbetet är en del av Länsstyrelsen uppdrag med åtgärdsprogram för hotade arter. Inventeringarna ger en bättre bild av arternas utbredning i länet och en förståelse för hur utvecklingen ser ut.

Länsstyrelsen har restaurerat Silverån i Ydre kommun, bland annat i syfte att förbättra förutsättningarna för åns flodpärlmusslor. Flodpärlmusslorna återintroducerades till ån under 00-talet och det är först de senaste åren som reproduktion kunnat konstaterats tack vare fynd av småmusslor.

2026 har varit ett mycket nederbördsfattigt år i Östergötland vilket resulterat i omfattande torka. Särskilt mindre vattendrag är känsliga och Länsstyrelsen har mottagit uppgifter om fiskdöd i flera kustmynnande vattendrag i Norrköpings kommun. Bland annat ett 30 tal lekmogna havsöringar i Pjältån. De övre delarna av Silverån, i Ydre kommun, var helt torrlagda och resulterade i att delar av ån flodpärlmusselbestånd slogs ut. Flera lokaler i elfiskeprogrammet var helt torrlagda vid inventeringstillfället. Åtgärder för att återställa vattenhushållningen i mindre värdefulla vattendrag bör vara högt prioriterat för att säkerställa att naturvärdena bevaras i ett förändrat klimat.

Till omprövningar av vattenkraft samt andra restaureringsåtgärder finns behov av kulturhistoriska kunskapsunderlag. Det är en förutsättning för att avvägning mellan olika intressen ska ske på ett effektivt och rättssäkert sätt. Direkta styrmedel för kunskapsuppbyggnad och uppföljning saknas.

Främmande arter och genotyper

Kraftig utbredning av främmande arter har en negativ inverkan på andra arter och riskerar förlust av biologisk mångfald. Det finns en stor risk att fler invasiva främmande arter sprider sig till Östergötland. Både vandrarmussla och vattenpest har etablerat sig i flera sjöar och vattendragssträckor i Motala ströms avrinningsområde. På flera håll i länet syns en utbredning av sjögull. I sjön Sommen har en bekämpningsplan för sjögull tagits fram och bekämpningsåtgärder har utförts under 2022–2026. I sjösystem i Finspångs kommun kartlades utbredningen av sjögull under 2022 och bekämpningsåtgärder i sjön Västtjuten har genomförts 2024–2025. Länsstyrelsen driver, tillsammans med Sportfiskarna och Göteborgs universitet, bekämpning av bäckröding i de fem vattendrag där arten är känd.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Arbete med att bevara och skydda värdefulla limniska natur- och kulturvärden har och kommer prioriteras högre än tidigare. Detta har resulterat i att flertalet limniska naturreservat kommer att bildas under de kommande åren.

I Östergötland finns 15 naturreservat med limniska syften, två är sjöar och resterande vattendrag. Ett flertal är dessutom i slutfasen för beslut om områdesskydd. Enligt Havs- och vattenmyndighetens strategi för skydd av vattenanknutna natur- och kulturmiljöer behöver fler limniska områden med höga natur- och kulturvärden få ett formellt skydd. För detta krävs ersättning för markintrång eller utbytesmark samt medel till bevarande, skötsel och långsiktigt skydd.

Den nationella prövningsplanen för vattenkraften berör många äldre vattenkraftverk och dammar med kulturmiljövärden. Länsstyrelsen arbetar för fortsatt bevarande och utveckling av natur- och kulturmiljövärden i anslutning till dessa miljöer.

Grundvatten av god kvalitet Östergötland

Sammanfattning för Grundvatten av god kvalitet – Östergötland

Tillståndet gällande kvalitet är generellt bra där mätningar finns, men spår av PFAS, bekämpningsmedel och förhöjda halter av exempelvis klorid och sulfat förkommer. Länets grundvatten är fortsatt drabbade av periodisk torka och nederbördsbrist. Den kvantitativa statusen i magasinen har varit försämrad, även om vattenproduktionen ej försämrats nämnvärt. Det återstår arbete med att utöka den kvantitativa och kvalitativa övervakningen av länets grundvatten men ytterligare resurser krävs.

Utveckling i miljön och målbedömning för Grundvatten av god kvalitet – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är OKLAR
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Grundvatten av god kvalitet – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Östergötland har under 2026 fortsatt hålla regelbundna regionala samverkansmöten med länets vattenproducenter, samt LRF, gällande dricksvattensituationen. Kvalitativa och kvantitativa utmaningar kopplade till dricksvattenförsörjningen har hanterats gemensamt. Utöver detta arrangerade Länsstyrelsen i maj år 2026 en träff om robust och säker dricksvattenförsörjning med länets kommuner och länsledning. Syftet med träffen var att diskutera möjligheterna att koppla ihop dricksvattennätet mellan kommunerna med överföringsledningar.
- Länsstyrelsen Östergötland har utökat antalet stationer som mäter grundvattennivåer för att få en bättre helhetsbild över den kvantitativa statusen för länets grundvattenresurser. Data kommer

att användas för att ge ett bättre underlag för tillståndsansökningar för vattenuttag, upptäcka problemområden, trendövervakning och till vattenförvaltningen.

- Länsstyrelsen har under 2026 arbetat med att handlägga ansökningar gällande två nya vattenskyddsområden i Finspång och Söderköping, samt tre revideringar i Linköping. Två VSO har upphävts, ett i Kinda och det andra i Linköping.
- Länsstyrelsen Östergötland arbetar med löpande ärenden som rör händelsestyrd tillsyn av vattenskyddsområden och ansökningar om tillstånd och dispenser. Ett långsiktigt och strategiskt system finns för den planerade tillsynen där vattenskyddsområdena på Länsstyrelsens initiativ får tillsyn återkommande i treårscykler med olika inriktning på tillsynen. Under 2026 påbörjades den andra treårscykeln där Länsstyrelsen planerat tillsyn i samtliga vattenskyddsområden där vi är tillsynsmyndighet samt avstämning och kvalitetsgranskning av administrativa uppgifter även för de vattenskyddsområden där kommunen är tillsynsmyndighet.
- Bevakandet av grundvattenförekomster i planprocessen är en viktig del av arbetet med att minska risken för att MKN påverkas. Länsstyrelsen arbetar kontinuerligt med tillsyn, prövning och tillsynsvägledning för att minska risken för föroreningspåverkan på värdefullt grundvatten. Sedan hösten 2025 har flera ärenden lyfts, vilket har möjliggjort vidare utredning och synliggjort kvalitativa eller kvantitativa risker kopplat till grundvatten.
- Vattenmyndigheterna och SGU har erhållit bidragsmedel från Naturvårdsverket för att medverka i en statlig satsning som syftar till att samordna den nationella vägledningen avseende spridning av PFAS i miljön. Under våren 2026 har Länsstyrelsen i Östergötland tagit fram förslag på bergborrade brunnar kopplade till allmänna vattentäkter i berg som skulle kunna analyseras med avseende på PFAS. Kommunerna Mjölby, Valdemarsvik och Söderköping kommer under hösten att genomföra provtagning av råvatten vid vattenverken.
- Länsstyrelsen Östergötland har under hösten 2026 tagit fram ett nytt program för regional miljöövervakning av grundvatten. I denna 6-årsplan ligger fokus på att prioritera förekomster inom tillrinningsområde för uttagspunkt (TFU), grundvattenberoende ekosystem samt förekomster i som riskerar att inte uppnå god status. Syftet är att kartlägga miljötillståndet i länet så att rätt åtgärder kan sättas in på rätt plats. Provtagningen finansieras inom ramarna för den regionala miljöövervakningen.
- Länsstyrelsen Östergötland har under hösten 2025 och våren 2026 arrangerat fältvandringar för lantbrukare samt finansierat extern rådgivning kring konkreta lösningar för robust vattenhantering. I

februari 2026 genomfördes även två träffar med fokus på vägledning kring växtskyddsmedel. Syftet med aktiviteterna har varit att inspirera lantbrukare att vidta åtgärder som på sikt gynnar grundvattenbildningen och minskar spridning av miljögifter till grundvattnet.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Underskottet av nederbörd i Östergötland under 2026 har påverkat både yt-och grundvattenförekomster negativt. Kommuner som upplevt kvantitativa problem under vår/sommar har vidtagit proaktiva åtgärder och informerat invånarna om vattenbesparande åtgärder samt utfärdat bevattningsförbud i områden med låga grundvattennivåer. Resultatet verkar ha gett effekt då vattenförsörjningen fungerat utan större problem och få privatpersoner har hört av sig angående sinade brunnar.
- VA-producenten i Norrköpings kommun har sökt tillstånd för grundvattenuttag i fyra grundvattentäkter och arbetar med underlag för ansökan om vattenskyddsområden för två av täkterna. De har även utfört en PFAS-utredning i en av grundvattenförekomsterna.
- Valdemarsvik kommun har en ny vattentjänstplan ute för samråd där åtgärder som ska skydda grundvattnet lyfts.
- Motala kommun har tre grundvattentäkter varav endast en är skyddat av ett vattenskyddsområde. Arbete pågår med att revidera det befintliga med ambitionen att användningen av bekämpningsmedel ska minska inom påverkanszonen för grundvattenuttaget. Kommunen har även moderniserat tekniken för att mäta grundvattennivåer i syfte att minska beroendet av externa aktörer och för att kunna följa årstidsvariationer. En satsning på utökad provtagning i grundvattenrör har även påbörjats med syfte att identifiera potentiella markföroreningar i tillrinningsområdet för uttagspunkten.

Tillstånd och bedömning för Grundvatten av god kvalitet – Östergötland

Trenden för Grundvatten av god kvalitet har ändrats i årets uppföljning från Neutral till Oklar. Det här beror främst på flera år av minskade anslag, vilket har lett till försämrad kunskap om länets grundvattenkvalitet och kvantitet. De mest påverkade förekomsterna har prioriterats och grupperingar har tillämpats där det varit möjligt, vilket innebär att grundvattenområden med likartade egenskaper har bedömts tillsammans. Trots detta har den minskade övervakningen resulterat i

kunskapsluckor gällande både det kemiska och kvantitativa tillståndet. Det bedöms därför osannolikt att miljömålet nås till 2030 med nuvarande styrmedel.

För att vända utvecklingen krävs en stärkt beredskap och ökad kunskap om länets grundvattenförekomster. Förutsättningen för detta är en utökad miljöövervakning, fler riktade åtgärder samt kompletterande styrmedel på kommunal nivå och inom näringslivet.

Klimatpåverkan i form av förändrade nederbördsmönster och högre temperatur påverkar grundvattenbildningen och skapar en oförutsägbarhet för länets vattenproducenter. Kvantitativa problem förekommer redan i länet, där kusten är särskilt sårbar. Ett utökat nätverk av grundvattennivåstationer skulle ge en betydligt bättre lägesbild över grundvattnets kvantitet, och dessa data skulle utgöra ett värdefullt beslutsunderlag vid exempelvis tillståndsprövningar för vattenuttag.

Analys utifrån preciseringarna

Grundvattnets kvalitet

Tillståndet för länets grundvatten är generellt bra där det finns mätningar och information. Lokalt kan dock problem med föroreningar och överuttag förekomma, som i sin tur kan leda till försämrad kvalitet. Det är sannolikt att det finns förekomster som förorenats men som ännu inte är kända. Minskade resurser till miljöövervakning och åtgärder försvårar möjligheterna att komma vidare, men resultaten från tidigare års satsningar har bidragit till ökade kunskapsunderlag. De vanligaste kvalitetsproblemen är framför allt förhöjda värden av bekämpningsmedel, klorid, PFAS24, ammonium och sulfat.

God kemisk grundvattenstatus

Inom Länsstyrelsen Östergötlands vattenförvaltningsarbete ingår bland annat påverkansanalys, statusklassificering och riskbedömning av länets grundvattenförekomster. Det saknas mätdata i många grundvattenförekomster på grund av brist på provtagningsstationer och medel för provtagning och etablering av nya stationer. Ett flertal förekomster har troligtvis lokal påverkan, men det saknas möjlighet att undersöka detta. Nya bedömningsgrunder för grundvatten och införandet av dricksvattendirektivet med lägre tröskelvärden för ett flertal parametrar samt tillägg av nya parametrar har bidragit till en reviderad bild av den kemiska statusen inom statusklassificeringen. Trots lägre tröskelvärden så har färre förekomster klassats som otillfredsställande status eller i risk, då det krävs fler antal mätningar för att klassa ned en status. Arbetet med statusklassificering och riskbedömning är nu avklarat och nästa steg är samrådsprocessen.

Kvaliteten på utströmmande grundvatten

I Östergötland har den senaste kartläggningen identifierat tio grundvattenberoende terrestra ekosystem bestående av främst kalkkärr, källmyrar, rikkärr och kalkfuktängar. Inför förvaltningscykel fyra har nya kriterier och bedömningsgrunder utarbetats för att mäta grundvattnets påverkan på livsmiljön i både terrestra och akvatiska ekosystem.

Det råder dock brister i underlaget och det saknas ofta både kemiska och kvantitativa undersökningar i anslutning till dessa miljöer. Tillförlitliga data över faktiska vattenuttag som kan ha en inverkan på grundvattennivåerna i dessa områden är sällan tillgängliga. Dessutom försvåras uppföljningen av att områdenas bevarandeplaner uppdateras oregelbundet.

God kvantitativ grundvattenstatus

I den senaste statusklassificeringen inom vattenförvaltningen har två grundvattenförekomster identifierats ligga i riskzonen för att inte uppnå god kvantitativ status. Samtidigt saknas heltäckande data om grundvattnets kvantitet i en stor del av länets övriga förekomster. Det bristande underlaget gällande faktiska vattenuttag och grundvattennivåmätningar innebär betydande svårigheter att upprätta tillförlitliga och exakta vattenbalansberäkningar.

Länsstyrelsen Östergötland sammanställer månadsvis kvantitativ information och håller återkommande dialogmöten med länets vattenproducenter. Vattenbrist under senare år har lett till en ökad medvetenhet och stärkt samverkan mellan olika regionala aktörer. Proaktiva, vattenbesparande åtgärder från kommuner, Länsstyrelsen och näringslivet bedöms ha bidragit till positiva effekter för den långsiktiga vattenanvändningen i länet.

Grundvattennivåer

Vintern och våren var generellt torrare och varmare än normalt i länet. Den snö som kom smälte tidigt och växtsäsongen startade tidigt. Grundvattennivåerna i både små och stora magasin har under sensommaren och hösten varit under till mycket under det normala i hela länet, men den kommunala dricksvattenförsörjningen har varit stabil under året. Lantbrukets skördar har generellt varit bra.

Bevarande av naturgrusavlagringar

Tillstånd till täkt av naturgrus får inte lämnas om naturgrusförekomsten är betydelsefull för nuvarande eller framtida dricksvattenförsörjning och täkten kan innebära försämrad möjlighet till vattenförsörjning. Senast Miljöprövningsdelegationen inom Länsstyrelsen Östergötland meddelade tillstånd till täkt av naturgrus var år 2024.

Hav i balans samt levande kust och skärgård Östergötland

Sammanfattning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Östergötland

Östergötlands kust och skärgård påverkas av övergödning, miljögifter och en ökad förekomst av främmande arter. Ekologiska obalanser med bland annat en skev fördelning mellan rovfisk och småfisk är tydligt. Det får både direkta och indirekta negativa effekter på miljötillståndet samt dess möjligheter till återhämtning och den tid det tar. Positivt är att åtgärder genomförs, både i kustområdet och i inlandet, för att förbättra miljötillståndet, samt att kunskapen om marina naturvärden ökar.

Utveckling i miljön och målbedömning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Kartläggning och planer:

- Länsstyrelsen har tillsammans med HaV satsat på att öka åtgärdsgenomförandet under 2025 och framåt, både genom ett bra samarbete och tillskott av resurser inom pilotområde Motala ström, från Vätterns utlopp ut i kusten. Mer förankrade åtgärdsplaner arbetas fram, målbilder för avrinningsområden tydliggörs och

länsstyrelsen tar ett helhetsgrepp över alla relevanta miljöproblem i det lokala åtgärdsarbetet för att öka effekten och synergier. Åtgärdsarbetet genomförs i bred samverkan med olika aktörer i länet med syftet att bredda perspektivet och synliggöra olika intressen som påverkar vattnet. Åtgärdsarbetet präglas av ett samlat arbetssätt för att möjliggöra lösningar som bidrar med effekter på både övergödningsproblematiken, förlust av biologisk mångfald, klimatförändringar med fler.

- Under 2026 har åtgärdsarbetet förstärkts genom att Östgötakusten, samt delar av kusten i Södermanland och Kalmar startat upp en ekosystembaserad havsförvaltning (EBHF). Det är en samverkansplattform där det lokala åtgärdsarbetet i kusten ska drivas framåt utifrån områdets förutsättningar.
- Länsstyrelsen Östergötland har provtagit ett flertal kustvattenförekomster med avseende på miljögifter, närsalter och klorofyll för att förbättra underlag till bedömning av ekologisk och kemisk status.
- Länsstyrelsen Östergötland fortsätter att öka kunskapen om marina naturvärden. Vattenområden har naturvärdesbedömts genom inventeringar av vegetationsklädda bottnar.
- Länsstyrelsen Östergötland har inventerat beståndsstatusen för rovfisk i flera kustområden, bland annat inom fredningsområdena med hjälp av s.k båtelfiske i fem lokaler.
- Länsstyrelsen Östergötland arbetar fortsatt med att bidra till genomförandet av åtgärdsprogrammen för södra Östersjöns vattendistrikt enligt Vattendirektivet och Havsmiljödirektivet.
- Länsstyrelsen Östergötland arbetar för att ta fram en regional Handlingsplan för skydd och restaurering.

Åtgärder:

- I dagsläget är 21 lekområden och 13 havsöringsåar inklusive mynningsområde fiskefredningsområden. Länsstyrelsen Östergötland har utfört tillsyn i fiskefredningsområden under året.
- Länsstyrelsen Östergötland har placerat ut ännu en sälskrämma under 2026 och har nu totalt sex sälskrämmor för att skydda fisk mot sälskador.
- Länsstyrelsen Östergötland fortsätter inom ramen för den strategiska planen samt förvaltningen av skyddade områden att arbeta med att bibehålla och utveckla ett välhävdat kulturlandskap som både gynnar den biologiska mångfalden och upplevelsen av området för boende och besökare. Stöd har bland annat gått till restaurering av en igenväxt betesmark på Gränö. Marken kommer

efter restaureringen betas av djur för att återskapa de betade livsmiljöer som tidigare var så vanliga i skärgården.

- Länsstyrelsen Östergötland arbetar löpande med att informera om kust- och skärgårdsområdets skyddade områden och dess natur- och kulturmiljöer genom skyltning i områdena och vid större besökspunkter samt på hemsida och i foldrar för besökare.
- Länsstyrelsen Östergötland har fortsatt med planering och genomförande av insatser för att stärka populationerna av rovfisk inom projektet Baltic Reed finansierat av INTERREG Central Baltic. (vasskörd, utplacering av s.k risvasar samt utredning av möjligheterna att anlägga våtmarker lämpliga för gäddans lek).
- Länsstyrelsen Östergötland har blivit beviljat ett INTERREG Central Baltic projekt i tre år, Resilient Sea, för att gynna fiskreproduktion i kusten och förstärka viktiga habitat som grunda vikar.
- Länsstyrelsen Östergötland har startat ett projekt för att syresätta den trösklade havsviken Slätbaken. Under tre somrar ska ytvatten pumpas ner till botten för att syresätta bottenvattnet. Ett liknande projekt har utförts i Uddevalla med goda resultat på fiskförekomst.
- Kustmynnande vattendrag har restaurerats för att minska erosion och stärka livsmiljöer. 2026 restaurerades bland annat delar av Gisselöån och Vadsbäcken.
- Länsstyrelsen Östergötland har med LOVA-medel stöttat ett 3-årigt projekt där Sportfiskarna ska ta fram förslag på restaureringsobjekt, till exempel våtmarker, som kan fungera som lekområden för gädda och abborre vid kusten. LOVA bidraget har även till viss del finansierat åtgärdssamordning i några kustmynnande vattendrag på Vikbolandet och i länets sydligaste skärgård.
- Länsstyrelsen Östergötland är partners i ett LIFE projekt ”Improve Aquatic LIFE” där restaureringsinsatser i marin miljö är en del.
- Länsstyrelsen Östergötland leder ett LIFE projekt ”LIFE RestoRED” där man jobbar med restaurering av olika hävdpräglade miljöer. Två av objekten Djursö och Svensmarö som restaureras ligger i länets skärgård.
- Länsstyrelsen Östergötland deltar med särskild koppling till det samlade skärgårdsarbetet sedan årsskiftet 2021/2022 i ”Programrådet för traditionell kunskap, artiklarna 8j och 10c i FN:s konvention om biologisk mångfald” på nationell nivå. Under året genomfördes ett programrådsmöte i länet där man bland annat besökte brukare och fiskare i skärgården.
- BirdLife Sverige har i samverkan med Länsstyrelsen Östergötland fortsatt följa upp, vidta åtgärder för att gynna och öka kunskapen om kustfågel med särskilt fokus på Skräntärna och Sillgrissla.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Söderköpings- och Valdemarsviks kommuner har fortsatt samverkan med Länsstyrelsen Östergötland och Naturvårdsverket för att öka allmänhetens engagemang för ett renare hav. Genom det initiativ som kallas ”Ren Ostkust” har städning av skärgårdens stränder fortsatt att uppmuntras.
- Skärgårdsprogram för Östergötland och Kalmars län har tagits fram av Region Östergötland och Region Kalmar län i samverkan med länens sex skärgårdskommuner: Norrköping, Söderköping, Valdemarsvik, Västervik, Oskarshamn och Mönsterås.

Tillstånd och bedömning för Hav i balans samt levande kust och skärgård – Östergötland

Östergötlands kust och skärgård är påverkad av övergödning, miljögifter, ekologiska obalanser samt en ökad förekomst av främmande arter. Även om flera positiva insatser genomförs tar det lång tid innan tydliga effekter får genomslag och vänder trender.

Antalet åretruntboende i Östergötlands skärgård är lågt. Lönsamhet och omfattning av traditionella skärgårdsnäringar som jordbruk och fiske minskar samtidigt som möjligheterna till alternativa sysselsättningar är begränsade. Tillgången till samhällsservice samt andra faktorer som underlättar generationsskiften och möjligheten till förvärvsarbete påverkar också och är en begränsning för att uppnå miljömålets ambitioner om en ”Levande kust- och skärgård.”

Ökade resurser till åtgärdsprogram, förvaltningsinsatser och regional utveckling är nödvändiga för att förbättra miljötillståndet och undvika ytterligare försämring men det är för kort tid att nå en god effekt inom miljömålets hela bredd. Målet kommer inte gå att nå till år 2030.

Analys utifrån preciseringarna

God miljöstatus samt god ekologisk och kemisk status

Östergötlands kustvatten har inte god status enligt havsmiljöförordningen och vattenförvaltningsförordningen.

Obalans råder i fiskbestånden och hela kusten är övergödd. Åtgärdsprogrammet för att förbättra statusen i kustvattnet och Östersjön är ett viktigt verktyg för att jobba vidare i rätt riktning. Övergödningspåverkan är tydligast i Slätbaken som har en hög tillförsel av närsalter och en långsam vattenomsättning. Det arbete som görs på

land för att begränsa tillförseln av näringsämnen är en mycket viktig del för att förbättra övergödningen i framför allt de inre delarna av kusten.

Grunda kustnära miljöer, Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation samt hotade arter och återställda livsmiljöer

Mycket arbete återstår för att bevara och förbättra den biologiska mångfalden. Viktiga lek- och uppväxtmiljöer för fisk har försämrats till följd av dikesrätningar, olika typer av vandringshinder samt effekter av övergödningen. Att fortsätta skydda, bevara och minska negativ påverkan på grunda vikar som utgör nyckelområden för biologisk mångfald (viktiga habitat för olika växter och fiskföryngring) är särskilt angeläget för att kunna närma sig miljökvalitetsmålet. Obalanserna i ekosystemen medför också problem som hotar skyddsvärda arter och ekologiska funktioner. Positiva effekter av åtgärder och återhämtningstakten i miljön och arters population är dock diffusa och svåra att registrera.

Främmande arter och genotyper

Förekomst av främmande arter som till exempel vandrarmussla, havsborstmasken Marenzelleria och svartmunnad smörbult har sannolikt ökat. Dessa och andra arter som påverkar eller riskerar att påverka det marina ekosystemet och är svåra att hålla tillbaka. Bevarade natur- och kulturmiljövärden. Sammantaget är i nuläget ca 18 procent av länets marina areal skyddad. I Östergötland finns tolv marina naturreservat och arbetet fortsätter.

I skärgården finns ett unikt kulturlandskap med hagmarker, betade skogar och skär, slåtterängar och små åkrar. Utformningen av miljöersättningarna inom landsbygdsprogrammet är avgörande för skärgårdens sysselsättning, lönsamheten och den fortsatta skötseln. Alla åtgärder som stimulerar fortsatt hävd, restaurering av igenväxta betesmarker samt flytt av djur och andra nödvändiga transporter är väsentligt för ett levande skärgårdslantbruk och möjligheterna att bevara skärgårdens natur- och kulturmiljövärden.

Ekosystemtjänster samt friluftsliv och buller

Östergötlands stränder är lågt exploaterade i jämförelse med många andra svenska kustområden. Antalet besökare till skärgården upplevs ha ökat de senaste åren, även syftet med besöken förändras. Det är positivt men innebär utmaningar för att upprätthålla den hänsyn som krävs för att bevara den biologiska mångfalden. Tillsynen av fiske och naturskydd måste öka ytterligare när nya fredningsregler införts och intresset för området fortsätter vara stort.

Regionalt arbete ramas in av åtgärdsprogrammen för havsmiljöförvaltningen och vattenförvaltningen. De är viktiga att genomföra.

Införandet av fiskefredningsområden är en viktig åtgärd. Arbetet måste fortsätta och intensifieras. Mycket görs för att förbättra kunskapen om värdefulla marina områden så att ett funktionellt nätverk av olika typer av skyddade områden kan säkerställas. Arbetet måste fortsätta och skulle underlättas om tillgång till mer detaljerade data om djup, bottensubstrat, fiskeföryngring ökade. Det är angeläget att snarast få till stånd ett fungerande regelverk och genomföra åtgärder för en fungerande förvaltning av fisk. Det troligtvis största problemet är det storskaliga trålfisket som starkt påverkar balansen i ekosystemen. Politiken behöver här lyssna mer till vetenskapliga råd och vidta åtgärder därefter.

Möjlighet till annat förvärvsarbete än jordbruk och fiske är nödvändigt för möjligheten att bosätta sig i skärgården. En ökad ersättning för betesmarker med höga naturvärden behövs för att hålla igång ett levande lantbruk i skärgården. Att kunna söka särskilda ersättningar för marker som inte kan nås via bilväg har stor betydelse då kostnaden är hög att flytta djur och maskiner. Resurser som uppmuntrar restaureringar och landskapsvård både inom och utanför skyddade områden är nödvändiga för att uppnå en grön infrastruktur, ekosystemtjänster och ett attraktivt landskap för boende och besökare.

Myllrande våtmarker Östergötland

Sammanfattning för Myllrande våtmarker – Östergötland

Länets praktiska arbete för att nå miljömålet har fortsatt under 2026 och samordningen mellan aktörer har förbättrats. Förståelsen för behovet av fungerande vattenhushållning i landskapet har ökat efter flera år av torka och vattenbrist samt översvämningar. På grund av omfattningen av den historiska hydrologiska påverkan som skett i landskapet, återstår omfattande arbete innan miljömålet kan nås. Även arbetet med att undanta våtmarker från vidare exploatering behöver fortsätta och takten öka.

Utveckling i miljön och målbedömning för Myllrande våtmarker – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Myllrande våtmarker – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland har inom den statliga våtmarkssatsningen restaurerat våtmarker i skyddade områden. Under 2026 har faktisk restaurering skett i 10 områden, medan 40 projekt är i planerings- eller avslutningsfas.[55]
- Länsstyrelsen Östergötland genomför inom våtmarkssatsningen ett flerårigt projekt med att restaurera igenväxande rikkärr och källkärr i länets skogsbygder. Sedan projektet startades har totalt 30 kärr röjts

[55] Kontaktperson: Kerstin Kempe Lange

på igenväxningsvegetation. I två kärr har fältskiktet bränts. Slåtter eller slåtterförberedande åtgärder har påbörjats i tre kärr.[56]

- Länsstyrelsen Östergötland arbetar med skötsel och restaurering av strandängar. Över 50 hektar strandäng har slåttrats, frästs eller röjts på igenväxningsvegetation. Drygt 10 hektar har restaurerats eller återställts från annan påverkan. Uppföljningsinventeringar av strandängsfåglar har genomförts i två områden.[57]
- Länsstyrelsen Östergötland verkar för att återskapa kustnära våtmarker, bl.a. i samverkan med Sportfiskarna och lokala åtgärdssamordnare, i syfte att gynna kustlevande rovfisk. Interregprojektet ”Baltic Reed” är nyligen avslutat, nu pågår interregprojektet ”Resilient Sea”.[58]
- Länsstyrelsen Östergötland är med i det internationella EU-projektet ”Improve Aquatic LIFE” för att återställa och förbättra akvatiska miljöer. Bland annat våtmarker invid värdefulla vattendrag samt i grunda kustmiljöer. Projektet pågår 2024-2031.[59]
- Länsstyrelsen Östergötland är med som en ”Associated Region” i det internationella Open Call EU-projektet ”Restore4 LIFE”. Syftet med projektet är att förbättra och återställa hydrologin i områden kring Svensksundsviken och Ållonöfjärden. Projektet pågår 2024-2027.[60]
- Länsstyrelsen Östergötland deltar i ”Pilotprojekt för återvätning av dikad jordbruksmark på torv”, utlyst av Naturvårdsverket. Projektet syftar till att utreda om återvätning av jordbruksmark är en kostnadseffektiv åtgärd för att minska växthusgasutsläpp.[61]
- Länsstyrelsen Östergötland har börjat jobba med planeringen för Varaån och Skenaån inom pilotprojekt Motala Ström, finansierat av HaV, i syfte att minska övergödning, förbättra flödesutjämning och minska översvämningsproblematik. En av de föreslagna åtgärderna är våtmarksrestaurering inom avrinningsområdet.[62]
- Länsstyrelsen Östergötland har under perioden oktober 2025 - oktober 2026 skyddat ca 206 hektar våtmark inom 14 nybildade eller utvidgade naturreservat, ett nytt biotopskyddsområde och ett nytt naturvårdsavtal, varav ca 70 hektar utgörs av område med omfattande restaureringsbehov. Under året har fyra äldre reservatsbeslut reviderats för att möjliggöra eller förbereda för våtmarksrestaureringar. I nya beslut och skötselplaner anges behov

[56] Kontaktperson: Tommy Karlsson
[57] Kontaktperson: Torbjörn Blixt
[58] Kontaktperson: Lars Gezelius
[59] Kontaktperson: Mathias Ibbe
[60] Kontaktperson: Fia Sundin
[61] Kontaktperson: Fia Sundin
[62] Kontaktperson: Sofia Bastviken

av och möjlighet till hydrologisk restaurering så att inte dispens eller tillstånd enligt föreskrifterna ska behöva sökas.[63]

- Länsstyrelsen Östergötland har låtit ta fram en kartering av våtmarkspotential inom länets skyddade områden, vid kusten, på golfbanor och i anslutning till ett par av länets mer övergödda sjöar. Kartunderlaget används bl.a. vid planering av våtmarksrestaurering, vid områdesskydd, vid rådgivning till markägare samt i prövnings- och samhällsbyggnadsfrågor.[64]
- Länsstyrelsen Östergötland har utvecklat en samverkansgrupp för lokal åtgärdssamordning av vattenåtgärder i länet, i syfte att aktörer så som kommuner, vattenråd och skogsstyrelse ska kunna utbyta erfarenheter, använda resurser på bästa sätt och utföra rätt åtgärd på rätt plats.[65]
- Länsstyrelsen Östergötland har fram till oktober år 2026 beviljat 16,8 miljoner i LOVA-medel till sex vattenvårdprojekt som bidrar till Myllrande våtmarker. Bland projekten finns bl.a. medel till åtgärder som drivs av lokala åtgärdssamordnare. I Östergötland finansieras lokala åtgärdssamordnare kopplade till fem vattenråd eller vattenvårdsförbund helt eller delvis av LOVA-medel. Se även under Kommunal nivå nedan.[66]
- Länsstyrelsen Östergötland har under perioden oktober 2025-oktober 2026 fördelat ut medel till 9 LONA-projekt för våtmarker, dels förstudier dels anläggandeprojekt. Se även under Kommunal nivå nedan.[67]
- Länsstyrelsen Östergötland har för stödår 2025 beviljat jordbrukarstöd för våtmarksskötsel till 134 lantbrukare, på 245 jordbruksblock.[68]
- Länsstyrelsen Östergötland har hittills under 2026 beviljat stöd till tre våtmarksprojekt inom Strategiska planen.[69]
- Skogsstyrelsen i Östergötland har under perioden oktober 2025-oktober 2026 återvätt drygt 35 hektar mark.[70]

[63] Kontaktperson: Olle Jonsson
[64] Kontaktperson: Kerstin Kempe Lange
[65] Kontaktperson: Kerstin Kempe Lange
[66] Kontaktperson: Ida Gustafsson
[67] Kontaktperson: Nathalie Bjällerhag
[68] Kontaktperson: Cecilia Retzman
[69] Kontaktperson: Karin Haglund
[70] Kontaktperson: Kerstin Frid, Skogsstyrelsen

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Linköpings kommun har med LONA-medel, egen finansiering och genom Skogsstyrelsen restaurerat våtmarker och strandäng samt anlagt en våtmark och flera småvatten. Syftet är bl.a. klimat, fågel och groddjur. Naturguidningar har genomförts vid vatten- och våtmarksmiljöer.
- Motala kommun har med LONA-medel gjort hydrologisk restaurering i skogliga våtmarker med höga naturvärden.
- Norrköpings kommun m.fl. har med bl.a. LONA-medel arbetat med kustnära gäddvåtmarker samt med salamanderprojekt där habitatnätverk, åtgärdsförslag och anläggande av salamandervåtmarker ingår.
- Söderköpings kommun anlägger med LONA-medel en multifunktionell kustnära våtmark, som bl.a. ska gynna djurliv, klimat och rekreation.
- Se även punkterna LONA och LOVA under Regional nivå ovan, samt miljömålet Ingen övergödning, för fler åtgärder.

Åtgärder inom näringslivet

- Lantbrukare har skött våtmarker med jordbrukarstöd som beviljats av Länsstyrelsen Östergötland.
- Inom Greppa Näringen har 7 våtmarksrådgivningar genomförts under 2026.[71]

Tillstånd och bedömning för Myllrande våtmarker – Östergötland

Målet är ej möjligt att nå till 2030 med dagens styrmedel och förutsättningar. Ökade medel och ett ökat intresse för våtmarker har gett en förbättrad trend i utvecklingen jämfört med 2020 men det krävs en högre takt i kombination med minskad exploatering för att målet ska nås senast år 2030.

Den statliga våtmarkssatsningen har bidragit till både fysiska åtgärder och förberedande arbete så som revidering av styrande dokument. Nationella och internationella projekt ger ytterligare resurser, kunskap, kunskapsspridning och lokal förankring i våtmarksfrågorna. Medel för åtgärdssamordnare ute i länet ger än fler utförda projekt och lokal förankring.

För ett större intresse och högre åtgärdstakt krävs fortsatt förenkling av

[71] Kontaktperson: Anna Bönner

regelverk som markavvattningsföretag och vattenverksamhet. Det behövs mer samsyn mellan myndigheter som arbetar med restaurering/återvätning samt myndigheter som arbetar med regler och vägledning. Mer uppsökandeverksamhet, hjälp med utredning, högre ersättning samt informationsspridning om våtmarkernas ekosystemtjänster skulle kunna öka intresset ytterligare. Långsiktighet är viktigt för engagemang, kompetens och förtroende.

Särskilda medel inom våtmarkssatsningen för att ersätta markägare för påverkan utanför områdesskyddets gränser vore värdefullt, då gränserna sällan är dragna utifrån hydrologin.

Restaurering av våtmarker har stor potential att bidra till uppfyllandet av flera andra miljömål. Arbetet har hög prioritet och ges stora resurser. Trots det fortsätter exploateringen av våtmarker. Anläggande av vägar, järnvägar och byggnader exploaterar varje år nya områden våtmark och torvmark. Såväl våtmarker med triviala naturvärden, som våtmarker med mycket höga naturvärden påverkas av exploateringstrycket. Det krävs därför inte bara restaurering av våtmarker, utan att man tar ett helhetsgrepp och prioriterar upp våtmarker gentemot andra intressen. Även förståelsen för ekologisk kompensation behöver öka bland aktörerna.

Analys utifrån preciseringarna

Våtmarkstypernas utbredning

I Östergötland finns främst fattiga kärr och mossar i skogsbygd. Kalkkärren finns främst där det är låg täthet av våtmarker, i slättbygd. Klimatförändringar kan särskilt hota isolerade eller redan påverkade områden. Havsnivåhöjning kan påverka havsstrandängar. Projekt genomförs för att bl.a. stärka länets kalkkärr och strandängar. Exploatering och påverkan från pågående markanvändning är ett hot mot alla våtmarkstyper.

Ekosystemtjänster

De flesta våtmarker i länet är utdikade och kan inte leverera ekosystemtjänster på samma nivå som opåverkade områden. Det är viktigt för ekosystemtjänsterna att även våtmarker utan kända höga naturvärden bevaras och restaureras. Det behöver även belysas och tas tillvara på i samhällsplaneringen. Den ekologiska kompensationen behöver öka.

Återskapade våtmarker och arters spridningsmöjligheter

Många våtmarker är isolerade i det brukade landskapet och den gröna infrastrukturen (GI) mellan dem är svag. Då restaurering kan hindra pågående markanvändning är en helt funktionell GI svår att nå i vissa områden.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Många våtmarkstyper och arter knutna till våtmarker har otillräcklig eller dålig bevarandestatus i länet. Det beror främst på förändrad hydrologi, påverkan från areella näringar, luftföroreningar och upphörd hävd, som ger torrare förhållanden och igenväxning av öppna våtmarker. Effekterna förstärks av klimatförändringen och en kraftigt accelererad igenväxning av många öppna myrar i länet har observerats under den senaste 10års-perioden. Restaureringsarbetet är mycket viktigt för naturtypen och dess arter.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Då många våtmarker har en otillräcklig eller dålig bevarandestatus i länet har även många arter som är beroende av våtmarker det. Två hotade arter med en stor andel av landets totala förekomst i länet, dvärgflickslända och mindre strömvapenfluga, kvarstår i kategorin Sårbar (VU) i den nya rödlistan 2026. Dvärgflickslända har inte kunnat återfinnas på flera platser i länet, där livsmiljön försämrats genom igenväxning och torrare förhållanden. För att vända trenden för hotade arter måste restaureringsarbetet fortsätta. Uppföljande inventeringar visar att rätt slags insatser snabbt kan ge positiva effekt på den biologiska mångfalden. I en rikkärrsyta där ungtall, bladvass och pors röjts årligen under tre år har flera typiska arter för naturtypen uppvisat en starkt positiv trend: antalet blommande ängsnycklar har ökat från 3 till 17 och antalet blommande slåtterblommor från 10 till 75.[72]

Främmande arter och genotyper

Invasiva främmande arter (IAS) finns spridda inom våtmarker liksom i övriga naturtyper i länet. Länsstyrelsen Östergötland har bekämpat gul skunkkalla i två reservat och strandkotula i ett reservat. För bekämpning av IAS är en långsiktighet i budget mycket viktig, då åtgärder behöver ske under flera säsonger utan uppehåll.[73]

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Varje år får fler våtmarker med höga naturvärden skydd genom naturreservat eller naturvårdsavtal. Exploatering och påverkande markanvändning fortsätter dock, även av områden med naturvärden.

Friluftsliv och buller

Länsstyrelsen Östergötland har regelbunden tillsyn och underhåll av friluftsanläggningar i skyddade områden men minskade anslag leder till minskade möjligheter. Minskade anslag till Naturum Tåkern, vid sjön Tåkern och dess våtmarker, har t. ex. bidragit till mindre antal öppetdagar vilket har gjort att besöksantalet inne på Naturum har

[72] Kontaktperson: Tommy Karlsson

[73] Kontaktperson: Nathalie Bjällerhag

minskat med 27 % från förra året. Naturvägledningen och informationen om våtmarker till allmänheten har minskat till följd av detta och guidningar har behövt anpassas.[74]

[74] Kontaktperson: Therese Booberg

Levande Skogar Östergötland

Sammanfattning för Levande Skogar – Östergötland

För att nå miljökvalitetsmålet Levande skogar behövs mer statliga resurser till formella skydd och skötsel, samt inventering av skogar med höga natur- och kulturmiljövärden. Mängden formella skydd, äldre skog och död ved ökar, men väger inte upp en pågående förlust och fragmentering av skogliga livsmiljöer. Skogssektorn behöver förstärka frivilliga avsättningar och samplanera för att säkerställa en funktionell grön infrastruktur. Hänsynen till kulturmiljövårdens intressen måste förbättras.

Utveckling i miljön och målbedömning för Levande Skogar – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Levande Skogar – Östergötland

Redovisat åtgärdsarbete avser helåret 2025 och allt statistiskt underlag omfattar data till och med 2025.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen i Östergötlands län bildade 8 och utvidgade 5 naturreservat. Det rörde sig sammanlagt om 432 hektar produktiv skogsmark till ett värde av 69,1 miljoner kronor. Den formellt skyddade (naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal) produktiva skogsmarken uppgår totalt till 21 000 hektar (3,1 procent) i länet.
- Skogsstyrelsen Östergötland bildade 7 biotopskydd med en total yta på cirka 36 hektar, till ett värde av 12,4 miljoner kronor. Det tecknades stöd för naturvårdande skötsel i formella skydd i 24 ärenden, på en yta av 130 hektar och till ett värde av 1,4 miljoner kronor. Trots ett stort antal intresseanmälningar från markägare i

länet begränsades bildandet av formellt skydd av tillgängliga medel och handläggningsresurser.[75]

- Skogsstyrelsen har genomfört 25 rådgivningar inom natur- och kulturmiljövårdsåtgärder (NOKÅS) i Östergötland. Beviljat NOKÅS-stöd gavs i 5 ärenden, på en yta av totalt cirka 14 hektar till ett värde av 166 000 kr. Åtgärder i ärenden med tidigare utbetalda stöd genomfördes i 14 ärenden, på en sammanlagd yta av cirka 60 hektar, till ett värde av cirka 846 000 kr.
- Skogsstyrelsen Östergötland har haft rådgivningsträffar kring ädel- och triviallöv, återvätning, skogsbete, hyggesfritt skogsbruk, viltfoderanpassning samt klimatanpassat skogsbruk.
- Länsstyrelsen Östergötland deltar i LIFE RestorRED[76] där 7 olika Natura 2000-områden ingår. Trädklädda betesmarker och olika typer av öppna artrika gräsmarker ska restaureras. Projektet pågår till år 2027.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Norrköpings kommun har uppdaterat skötselplanen för det utvidgade Händelö naturreservat med åtgärder för ädellövskog och restaurering av skogsbete. Inventering har gjorts av fladdermöss och insekter. Naturvårdsinsatser som genomförts är naturvårdsgallring och friställning i lövskog, luckgallring av äldre tallskog, veteranisering i yngre skog, röjning av brynmiljöer och plantering av ek och blommande buskar för att skapa grön infrastruktur inom läderbaggenätverket.[77]
- Linköpings kommun har uppdaterat skötselplanen och börjat identifiera kommunägda kontinuitetsskogar. Naturvårdsgallringar samt röjningar har gjorts för att gynna natur- och rekreationsvärden. Stiftelsen Eklandskapsfonden har gett ekonomiska medel till att undersöka eklevande lavars kolonisationstakt vid eklandskapet i Stångådalen. Fonden har även finansierat insektsinventering i naturreservatet Vessers udde för att jämföra hävdade miljöer i eklandskapet.[78]
- Åtvidabergs kommun har börjat ta fram skötselplan för Hallaholm i ett tätortsnära rekreationsområde. En del av den kommunalägda skogen på cirka 250 hektar lämnas för fri utveckling. Frihuggning av ekar, veteranisering och röjning av bryn har gjorts på runt 1–2 hektar, främst i Hallaholm.[79]

---

[75] Skogsstyrelsen, Östergötlands distrikt, distriktspersonal
[76] Startsida - LIFE restoRED
[77] Norrköpings kommun, personlig kommunikation
[78] Linköpings kommun, personlig kommunikation
[79] Åtvidabergs kommun, personlig kommunikation

- Finspång kommun har förberett inför en ny natur- och friluftsplan och uppdaterat skogsbruksplanen. Naturvårdshuggning har gjorts kring Mäselnleden i form av lövskogsgallring, samt frihuggit ek och skapat solbelysta åkerholmar. Plockhuggning har gjorts som har skapat intäkter till skogliga naturvårdsåtgärder.[80]
- Motala kommun har uppdaterat kommunens naturvårdsprogram som underlag för bevarande och skötsel av värdefulla naturområden. Inom ett LONA-projekt har brynåtgärder i skogskanter, tillskapande av död ved och flikighet i kantzoner samt friställning av ekar gjorts. På kommunens fastighet Järskalleby har ett blött område avsatts som frivillig avsättning.[81]
- Om möjlighet funnits hade flertalet kommuner ansökt om ytterligare LONA-medel för naturvårdsåtgärder, exempelvis frihuggning, anläggning av faunadepåer och röjning.

Åtgärder inom näringslivet

- Södras medlemmar har i Östergötland frivilliga avsättningar i NO/NS-bestånd på en yta av totalt 25 900 hektar. Naturvärdes-kalibreringar har hållits två gånger under året samt fältpersonal och entreprenörer har gått en utbildning i kulturmiljöhänsyn.[82]
- Svenska Kyrkan Linköpings stift har i Östergötland genomfört naturvårdande skötsel i frivilliga avsättningar på 39 hektar och tillämpat hyggesfritt skogsbruk på 72 hektar. En större återvätning har gjorts.
- Boxholms Skogar har frivilliga avsättningar på 3 451 hektar (9,6 procent av produktiv skogsmark) i Östergötland. Naturvårdsbränningar har gjorts delvis finansierat med NOKÅS-stöd på cirka 14 hektar. Ett projekt har startats, delvis med finansiering från Länsstyrelsen Östergötland, för att kartlägga och analysera miljöerna kring vattendraget Lillån. Omföring har gjorts av tidigare grandominerade skogar till lövskog. En ny holistisk skötselstrategi har införts, som använder förindustriell störning som modell vid val av skötselmetod. En artskyddsstrategi har tagits fram för att indikera förekomst av fridlysta arter där skogstyper och strukturer (död ved, skiktning, vatten) används som underlag.[83]
- Sydved har utfört naturvårdsåtgärder på cirka 100 hektar i Östergötland. Framhuggning av löv och avveckling av gran har gjorts för att gynna framför allt ädellövskog. Hyggesfria skogsbruksmetoder har använts och död ved tillskapats för att gynna naturvärden. Arbete

[80] Finspång kommun, personlig kommunikation
[81] Motala kommun, personlig kommunikation
[82] Södra Skogsägarna, personlig kommunikation
[83] Boxholms Skogar, personlig kommunikation

pågår med att certifiera skogsägare samt utbilda maskinförare och övrig personal för att värna natur- och kulturvärden i skogen.[84]

- Sveaskog har genomfört framhuggning av löv och lövskogar på 24 hektar och utfört naturvårdande skötsel på 36 hektar i Östergötland.[85]
- Baroniet Adelswärd har NS/NO-bestånd på totalt 1 936 hektar som motsvarar cirka 11,6 % av den produktiva skogsmarken.[86]

Övriga åtgärder

- Linköpings universitet har startat ett projekt med syfte att utveckla och beskriva nya värdekedjor från alternativt skogsbruk. Familjen Kamprads stiftelse finansierar projektet och beräknas pågå till 2028. Bland annat ska en litteraturstudie och en kostnad-nyttoanalys genomföras för att uppskatta kostnader och intäkter vid alternativ skogsskötsel. Data kommer att samlas in genom intervjuer, enkäter och gruppdiskussioner med markägare samt dokumentanalys av skogsbruksplaner för att identifiera hinder i förvaltningen.[87]

Tillstånd och bedömning för Levande Skogar – Östergötland

Skogsstyrelsen Östergötland bedömer att med nuvarande verktyg och beslutade styrmedel kommer målet för Levande Skogar inte att nås till 2030.

Analys utifrån preciseringarna

Grön infrastruktur

Grön infrastruktur utgör ekologiskt funktionella nätverk av livsmiljöer som binder samman landskapet över tid, där skyddade områden och frivilliga avsättningar utgör centrala verktyg för att bevara biologisk mångfald.

I Östergötland är 3,1 procent av den produktiva skogsmarken formellt skyddad. Den procentuella andelen formellt skyddad skog för hela landet är dubbelt så stor, 6,2 procent.[88]

---

[84] Sydved, skriftlig uppgift till Skogsstyrelsen, 2026
[85] Sveaskog, skriftlig uppgift till Skogsstyrelsen, 2026
[86] Baroniet Adelswärd AB, personlig kommunikation, 2026
[87] Linköpings universitet. u.å. Nya värdekedjor från alternativt skogsbruk. Nya värdekedjor från alternativt skogsbruk - Linköpings universitet (Hämtad 2026-09-25)
[88] Statistikdatabasen, Statistiska centralbyrån (SCB). Formellt skyddad skogsmark, ersatta arealer enligt skogsvårdslagen, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark. År 2018 – 2025. Formellt skyddad skogsmark, ersatta arealer enligt

I Östergötland utgör frivilliga avsättningar 7,4 procent av den produktiva skogsmarken, jämfört med 6 procent för hela landet.[88] Uppgifter om frivilliga avsättningar är inte offentliga och därmed svåra att utvärdera gällande effekten på biologisk mångfald. De kan stärka grön infrastruktur, men då framför allt om områdena har tillräckligt hög habitatkvalitet, storlek och ekologisk konnektivitet.[89] [90] [91] Miljöhänsyn vid skogsbruksåtgärder exempelvis kring vattendrag, är också ett viktigt komplement för att stärka den gröna infrastrukturen.[92]

Andelen gammal skog i länet med en ålder över 121 år på den produktiva skogsmarken utanför formellt skydd har ökat från 2,2 till 4,3 procent mellan 1985–2023.[93] Samtidigt dominerar skog i åldersklassen 41–60 år åldersfördelningen i länet, som ökat från 15 till 27,1 procent.[94] Den genomsnittliga slutavverkningsåldern har även minskat de senaste 21 åren.[95] Om trenden fortsätter kan det begränsa framtida tillväxt av äldre skog. Den ökning av äldre skog som finns kan inte heller kompensera för en pågående förlust av kontinuitetsskogar med höga natur- och kulturmiljövärden. En riktad inventering som kompletterar nuvarande kartunderlag behövs för att identifiera dessa skogar.[96]

Volymen död ved har ökat de senaste 20 åren i Östergötland och i snitt förekommer 12 m^3/ha död ved i brukade skogar. [97] Det är dock främst hård död ved som ökat där en högre volym och variation i nedbrytningsstadier behövs. Död ved är en stark indikator på förekomst av rödlistade lavar och mossor i brukade barrskogar. Mellan 40–50 m^3/ha död ved krävs för att ge en 50 procents sannolikhet att påträffa

---

skogsvårdslagen, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark efter region, Överlapp mellan former, Typ av skogsmark, Former, tabellinnehåll och år. PxWeb (Hämtad 2026-09-23)
Simonsson, P., Östlund, L. och Gustafsson, L. 2016. Conservation values of certified-driven voluntary forest set-asides. Forest Ecology and Management, 375, 249-258. 10.1016/j.foreco.2016.05.039

[90] Gustafsson, L & Perhans, K. 2010. Biodiversity Conservation in Swedish Forests: Ways Forward for a 30-Year-Old Multi-Scaled Approach. AMBIO, 39, 546-554. DOI 10.1007/s13280-010-0071-y

[91] Länsstyrelsen i Örebro län. 2018. Från skydd av skog till grön infrastruktur – om funktionalitet och procenträkning i det svenska skogslandskapet. Från skydd av skog till grön infrastruktur - om funktionalitet och procenträkning i det svenska skogslandskapet

[92] Skogsstyrelsen. u.å. Målbilder för god miljöhänsyn. Målbilder för god miljöhänsyn - Skogsstyrelsen (Hämtad 2026-10-23)

[93] Skogsstyrelsen. Skogsstyrelsens statistikdatabas. 13a. Skogens åldersfördelning efter Tabellinnehåll, Typ av skogsmark, Region, Beståndsålder och År. PxWeb (Hämtad 2026-09-29)

[94] Sveriges Lantbruksuniversitet. 2025. Skogsdata 2025. skogsdata_2025_web.pdf

[95] Skogsstyrelsen. Skogsstyrelsens statistikdatabas. 08. Genomsnittlig slutavverkningsålder på produktiv skogsmark efter Bestånd dominerade av trädslag utan definerad LSÅ, ex. contorta och År (5-årsmedelvärde). Ålder (år), Götaland.. PxWeb (Hämtad 2026-09-30)

[96] Skogsstyrelsen. 2026. Levande Skogar – Fördjupad utvärdering 2027. Rapport 2026/11. Levande skogar

[97] Skogsstyrelsen. u.å. Skogsstyrelsens statistikdatabas. 17i. Död ved. Volym efter Tabellinnehåll, Region, Nedbrytningsgrad och År. PxWeb (Hämtad 2026-10-01)

rödlistade svampar och mossor.

Målnivåerna av skador på tall från vilda hjortdjur är inte uppnådda, samtidigt som andelen oskadad tall har en ökande trend. Information om viltfoderanpassad skogsskötsel till de som arbetar med viltförvaltning bör fortsätta. Rätt träd på rätt mark har ökat på magra marker och mellanmarker, men endast målet för mellanmarker är uppnått. Det är därmed fortsatt viktigt att balansera fodertillgång och viltstammar. Utvecklingen av den foderproducerande ungskogsarealen förväntas fortsätta öka de kommande åren.[98]

Hotade arter och återställa livsmiljöer

I Östergötland finns 438 rödlistade arter (CR, EN, VU) knutna till skog där landskapet har stor betydelse.[99] Länet har också ett särskilt ansvar för ärtvicker (EN)[100] som minskat under de senaste 25 åren.[101] Arter knutna till strukturer i gammal skog med lång obruten trädkontinutet är särskilt utsatta.[102]

För häckande fåglar i skog syns en stabil trend de senaste 23 åren för 12 indikatorarter i östra Götaland, där 2025 sticker ut som ett bra år.[103] Talltita och entita som föredrar flerskiktad skog har i östra Götaland statistiskt säkerställda minskningar.[104] Fyra arter har en stabil trend, såsom tjäder och gröngöling, medan tre arter har en ökande trend såsom tofsmes. I ett längre perspektiv syns en negativ utveckling för skogliga häckande fåglar i landet, där antalet skogsfågelarter totalt sett minskat mellan 1980–2025.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Bevarandestatusen för skogliga livsmiljöer bedöms som otillräcklig eller dålig för skogliga miljöer i den boreo-nemorala zonen.[105] De bedöms

---

[98] Skogsstyrelsen. 2026. Skoglig betesinventering. Älgbetesinventering och foderprognos. Äbin Rapport - Område: Östergötlands län
[99] Länsstyrelsen Östergötland. u.å. Hotade djur och växter. Hotade djur och växter | Länsstyrelsen Östergötland (Hämtad 2026-10-05)
[100] Länsstyrelsen Östergötland. u.å. Hotade djur och växter. Hotade djur och växter | Länsstyrelsen Östergötland (Hämtad 2026-10-05)
[101] Bergner, A. 2025. Ärtvicker på tillbakagång i Östergötland. Svensk Botanisk Tidskrift, 199/1–2), 30–39. https://www.researchgate.net/publication/398942937_Artvicker_pa_tillbakagang_i_Ostergotland_Vicia_pisiformis_in_decline
[102] Naturvårdsverket. 2025-04-02. Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025 – Med fokus på statliga insatser (Reviderad version). Årlig uppföljning av Sveriges nationella miljömål 2025
[103] Skogsstyrelsen. Skogsstyrelsen statistikdatabas. 25a. Häckande fåglar i skogen. Indikator år 2002=100. efter År. Häckande fåglar i skogen, 5. Götaland Östra.. PxWeb (Hämtad 2026-10-05)
[104] Green, M., Haas, F., & Lindström, Å. 2026. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling – Årsrapport för 2025. Svensk Fågeltaxering, Lunds universitet. ÖVERVAKNING AV FÅGLARNAS POPULATIONSUTVECKLING Årsrapport för 2025
[105] Naturvårdsverket. 2026-08-11. Rapportering av status för arter och livsmiljötyper. Skog (Hämtad 2026-10-06)

dock under perioden 2019–2024 ha en stabil och tillräckligt stor utbredning och areal, där arealen för år 1995 används som referens. [106] Den totala arealen och arealen i gott tillstånd har en stabil eller ökande trend för majoriteten av livsmiljöerna. Skogar klassade som livsmiljötyp riskerar dock att avverkas om de inte är skyddade.

Utvecklingen för kvalitetsaspekter ser sämre ut, såsom strukturer, funktioner och typiska arter, vilka bedöms vara otillräckliga eller dåliga i 14 av 15 livsmiljötyper. Landskapsförändringar och fragmentering till följd av skogsbruk och annan markanvändning pekas bland annat ut som orsaker. Naturliga störningsprocesser såsom översvämningar och hävd har minskat. En begränsad andel av den brukade skogen erbjuder livsmiljöer för mer krävande arter, där skog brukade med hyggesfria metoder och i hänsynsytor erbjuder större andel livsmiljöer, i vissa fall mångdubbelt fler.[105] [107]

Bevarande av natur- och kulturmiljövärden

Skogsstyrelsens hänsynsinventering av forn- och kulturlämningar för Götaland visar en fortsatt mycket hög skadenivå. 49 procent av forn- och kulturlämningar är påverkade eller skadade, varav 25 procent har allvarligare skador. Markberedning orsakar de svåraste skadorna, där Götaland har högst andel skada och grov skada orsakat av markberedning i landet. Inventeringen visar även att 78 procent av forn- och kulturlämningarna i Götaland saknade utmärkning i form av kulturstubbar.[108]

Skogssektorn måste ta ett större ansvar för att implementera riktlinjer och målbilder för kulturmiljöhänsyn, där användandet av kulturstubbar måste öka i Götaland.[109] [110] Sedan Skogsstyrelsen ändrat rutinerna kring avverkningsanmälningar som berör fornlämningar har länsstyrelserna noterat en nedgång i antal tillståndsansökningar, från 93 till 37 procent av alla avverkningsärenden inom 30 meter från en fornlämning.[111]

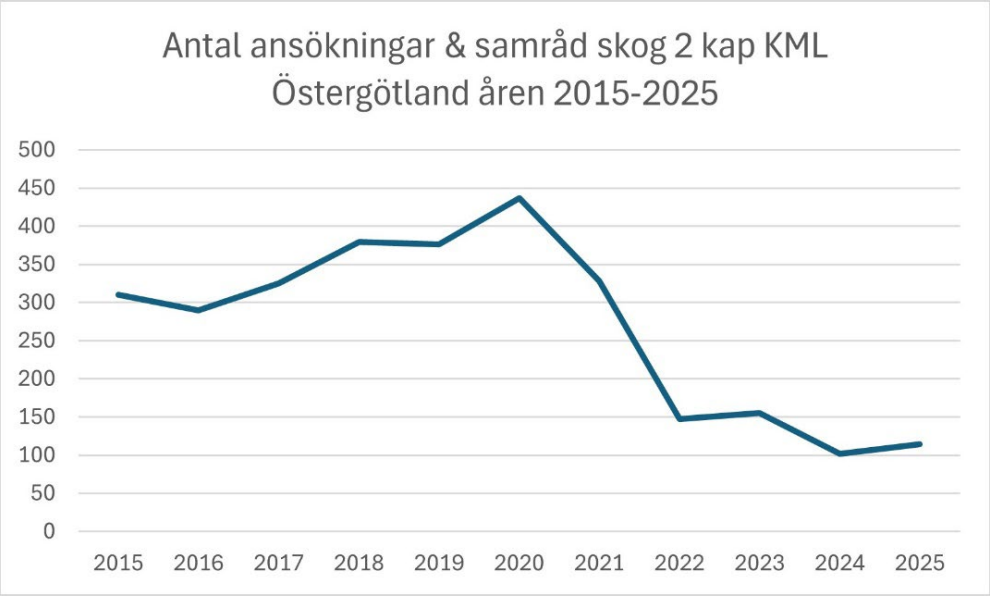
I Östergötland är trenden stadigt negativ, där nedgången i antal ärenden inte står i paritet med avverkningstakten (se figur 2). Det pekar på att fler

---

[106] Naturvårdsverket. Referensvärden för livsmiljötyper och arter. 2026-02-25. Referensvärden för naturtyper och arter
[107] Skogsstyrelsen. 2026. Bidrag från det brukade landskapet till bevarandet av skogens biologiska mångfald – Tekniskt underlag med fokus på EU:s livsmiljötyper. Rapport 2026/04. Rapport 2026–04 Bidrag från det brukade landskapet till bevarandet av skogens biologiska mångfald
[108] Skogsstyrelsen. 2025. Statistik om kulturmiljöhänsyn vid föryngringsavverkning. Kulturmiljöhänsyn vid föryngringsavverkning - Skogsstyrelsen
[109] Hänsyn till forn- och kulturlämningar i skogen. 2016. Skogforsk. Hänsyn till forn- och kulturlämningar i skogen - Skogforsk
[110] Skogsstyrelsen. 2019. Målbilder för god miljöhänsyn. Målbilder för god miljöhänsyn - Skogsstyrelsen
[111] Länsstyrelsen Västra Götaland PM diarienummer: 43472–2024

föryngringsåtgärder sker utan tillstånd med villkor till skydd för fornlämningar och fornlämningsområden, vilket förvärrar skadebilden ytterligare.

Det finns behov av att återuppta kvalitetssäkringsarbetet av inventeringsmaterialet från Skog och Historia-projektet i länet för att säkerställa ett effektivt och rättssäkert arbetssätt. I länet återstår 7 000 objekt att kvalitetssäkra.

Figur 2. Antalet ansökningar och samråd inför avverkning som berör fornlämning inkomna till Länsstyrelsen Östergötland fördelade per år under den senaste tioårsperioden.

Ett rikt odlingslandskap Östergötland

Sammanfattning för Ett rikt odlingslandskap - Östergötland

Miljömålet bedöms inte kunna nås till år 2030. Flera faktorer påverkar måluppfyllelsen, främst nedläggning av mindre jordbruksföretag, brist på både betesdjur som kan hävda naturbetesmarkerna och småbiotoper i slättlandskapet samt en tydlig minskning av arter kopplade till odlingslandskapet. För att vända den negativa trenden krävs en ökad lönsamhet för lantbruksföretagen samt mer medel för att bevara och utveckla natur- och kulturvärdena i odlingslandskapet.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt odlingslandskap – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt odlingslandskap - Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland driver kompetensutvecklingsprojekt via Strategisk plan där lantbrukare får rådgivning inom Ett rikt odlingslandskap, Greppa näringen samt Ekologisk produktion. nio kurser och webbinarier inom natur- och kulturvård med cirka 150 deltagare har hållits under 2026. Ungefär 125 enskilda betesmarksrådgivningar och tre rådgivningar om biologisk mångfald på åkermark har genomförts.
- Länsstyrelsen Östergötland har beviljat stöd för restaurering av 135 hektar betesmark samt hamling av 68 lövträd med medel från den nationella ersättningen för restaurering och vissa skötselåtgärder i ängs- och betesmarker som finansieras av Naturvårdsverket. Totalt har 26 projekt beviljats stöd. Det är ett stort intresse att restaurera betesmarker i länet.

- Länsstyrelsen Östergötland har beviljat stöd för 12 rovdjuravvisande stängsel via viltskadeanslaget hittills under 2026.
- Ett flertal insatser för att återskapa naturmiljöer och gynna hotade arter inom skyddade områden har genomförts av Länsstyrelsen Östergötland. En av de prioriterade åtgärderna som gjorts är att vidmakthålla slåtter och bete. 70 hektar ängsmark sköts genom slåtter. Dessutom ges betesersättning till cirka 250 hektar betesmark som inte passar in i Jordbruksverkets betesstöd.
- Under 2026 har projektet HeathLIFE startats upp där restaurering av hedmiljöer ska ske i sju östgötska områden. Projektet LIFE RestoRED har fortsatt arbetet med att restaurera marker inom odlingslandskapet. Dessutom har 80 träd hamlats inom projektet.
- Två nya naturreservat inom odlingslandskapet har bildats under 2026.
- Länsstyrelsen Östergötland har även hamlat 80 träd inom skyddade områden utöver de som hamlats inom Life RestoRED.
- Skogsstyrelsen har beviljat Nokås-stöd för restaurering av betad skogsmark till sex markägare med en total stödareal på 24 hektar.
- Länsstyrelsen har två projekt tillsammans med totalt 24 samarbetspartners med målet att anlägga åtta hektar ängsvallar samt skapa 30 nya småbiotoper för vildbin. Projekten finansieras av Jordbruksverket.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner.

- Kinda kommun har under sommaren inventerat artrika vägkanter i hela kommunen.
- Linköpings kommun har under året återupptagit hävden genom antingen slåtter eller bete i flera områden varav några är rikkärr.
- Kommunerna i länet arbetar med att bekämpa invasiva arter. Exempel på arter som bekämpats under året är snöbär, jätteloka, jättebalsamin och kanadensiskt gullris. Motala kommun har även inventerat invasiva arter på sina marker.
- Motala kommun har arbetat med åtgärder för att gynna pollinatörer, till exempel genom att anlägga sandbäddar och sätta upp insektshotell. Kommunen har även restaurerat ett område med flera jätteträd och frihuggit ekar i brynmiljöer.
- Åtvidabergs kommun har ställt om gräsmatta till ängsmark för att öka blomrikedomen.
- Flera kommuner framhäver att de får allt svårare att hitta nya arrendatorer till sina betesmarker, framför allt de mer tätortsnära markerna.

Åtgärder inom näringslivet

- Hushållningssällskapet Östergötland har drivit samarbetsprojektet *Hela Sverige blommar* sedan 2021. Syftet är att öka arealen blommande växter för att gynna pollinatörer. 2026 har 26 lantbrukare deltagit i projektet och sått in totalt 26 hektar med blomfrö. Länsstyrelsen Östergötland är delfinansiär.
- Cirka 1 900 lantbrukare har åtagit sig att sköta över 40 000 hektar betesmark i länet. De gör en mycket viktig insats för ett variationsrikt odlingslandskap.
- Under 2026 har 346 lantbrukare sökt det nya stödet *Blommande åker och fältkant* som syftar till att bevara och förstärka förutsättningarna för insekter och fåglar.
- Slåttergubben AB har två samarbetsprojekt med cirka 20 markägare med mål att ställa om totalt 100 ha åkermark till slåtteräng. Projekten finansieras av Jordbruksverket.

Tillstånd och bedömning för Ett rikt odlingslandskap - Östergötland

I Östergötland bedöms målet inte möjligt att nå till 2030. Ängs- och betesmarker växer igen eller övergår till skogsmark. Åkermark går förlorad genom plantering i skogsbygd och exploatering för bebyggelse i tätortsnära områden. Dessutom påverkas förutsättningarna för fortsatt brukande av jordbruksmarken av en ökande viltstam. Jordbruksmarken behöver få ett stärkt skydd mot exploatering för att stärka livsmedelsproduktionen och öka försörjningsberedskapen i länet.

Möjligheten att nå miljömålet är beroende av vad som sker inom EU:s jordbrukspolitik men även på nationell nivå, främst gällande arbetet med naturrestaureringsförordningen.

Analys utifrån preciseringarna

Åkermarkens egenskaper och processer

För arealen odlingsbar mark är trenden fortsatt svagt negativ. Kommunala översiktsplaner påverkar lantbruket i slättbygd genom byggnation på åkermark. Även större solcellsparker kan hämma livsmedelsproduktionen när behovet av fossilfri el ökar.

Viltstammarna i Östergötland orsakar stora ekonomiska förluster för lantbrukarna. Vildsvin orsakar stora skador i grödorna och ett hårt hjortbete ger lokalt stora skördeförluster. För att skördeförlusterna ska minska krävs ett bra samarbete mellan jägare och lantbrukare så att populationerna kan hållas på rimliga nivåer och att insatser kan sättas in

vid behov.

Dock ses en tydlig trend med ökade hektarsskördar för våra vanliga spannmål, trots kraftiga variationer mellan åren. Skörden påverkas inte bara av markens egenskaper och klimatet utan även av växtförädling och odlingsteknik där utvecklingen går framåt.

Ekosystemtjänster

Antalet lantbrukare som söker stöd för ekologisk produktion har minskat med 25 % sedan 2018, främst på grund av minskad konsumentefterfrågan. Samtidigt hotas pollineringen av vilda växter och grödor samt den naturliga skadedjursbekämpningen när ett intensifierat jordbruk bidrar till minskande insektsbestånd.

Naturbetesmarkerna är bland våra mest artrika livsmiljöer och ett variationsrikt odlingslandskap spelar en central roll för biologisk mångfald. Genom att stärka mångfalden med fler betesmarker och småbiotoper bevaras även viktiga funktioner som pollinering av grödor.

Variationsrikt odlingslandskap

Strukturrationaliseringen av lantbruket i länet fortsätter, vilket påverkar odlingslandskapet på olika sätt. Mindre lantbruksföretag läggs ner och de kvarvarande företagen blir allt större med stora djurbesättningar och stora betesfållor där mindre betesmarker långt från gårdscentrum överges eller planteras igen. En levande landsbygd med aktiva lantbruk av varierande storlek är en förutsättning för att behålla variationen i landskapet och då behövs även de mindre lantbruksföretagen.

I slättlandskapet behöver mängden småbiotoper öka för att skapa goda förutsättningar för odlingslandskapets alla arter. I Östergötland pågår idag tre samverkansprojekt för småbiotoper i åkerlandskapet med syfte att skapa fler småbiotoper och nyanlagda ängsmarker samt anlägga boplatser för marklevande solitärbin. Dock behövs ett kontinuerligt stöd för att skapa och sköta små biotoper i åkerlandskapet. Detta bör finansieras via CAP.

Jordbruksmarkens värden behöver skyddas för att minska fortsatt exploatering. Flera av länets kommuner har idag pekat ut betänkligt stora områden inom odlingslandskapet för ny bebyggelse.

Hotade arter och naturmiljöer

Rationaliseringen av lantbruket påverkar hotade arters habitat och spridningsmöjligheter negativt och trots insatser för att förbättra situationen fortsätter arterna att minska i antal. Inventeringar i länet visar att odlingslandskapets fåglar generellt har minskat sedan inventeringar startade. För att trenden ska brytas och vändas uppåt krävs stora insatser, både i form av större arealer gräsmark och genom anpassade brukningsmetoder inom lantbruket.

Även minskade anslag för skötsel i skyddade områden under flera år försämrar möjligheterna att behålla gynnsam bevarandestatus och skötseln av många marker finansieras numera helt med miljöersättningarna. Många områden är nu i behov av kostsamma åtgärder för att återställa dess status.

Främmande arter och genotyper

Bekämpning av invasiva arter i länet sker främst inom skyddade områden då särskilda medel har avsatts för detta. Under 2026 har medel gått till att bekämpa blomsterlupin, gul skunkkalla, jättebalsamin, jätteloka, kanadensiskt gullris och strandkotula i odlingslandskapet.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Inom CAP har ersättningsnivåerna ökat för betesmarkerna och fler höjningar planeras. Miljöersättningarna inom CAP är säkra inkomstkällor för djurhållarna, utan dem skulle inte naturbetesmarkerna hållas öppna då de kräver årlig skötsel. Ska stora arealer betesmark återställas och hävdas krävs dock fler betesdjur. Djurantalet i länet idag räcker inte utan besättningarna behöver öka på sikt. För att det ska vara möjligt krävs en högre lönsamhet i företagen samt ekonomiskt stöd för investeringar.

Det nationella stödet för åtgärder i ängs- och betesmarker möjliggör dessutom för fler lantbrukare att restaurera igenväxta betesmarker och hamla lövträd, vilket på sikt ökar arealen gräsmark.

I åkerlandskapet finns behov att bevara och restaurera småbiotoper som är väsentliga för många arter. Det biologiska kulturarvet i form av rösen, alléer, diken, småvatten och stenmurar är viktiga delar av vårt odlingslandskap och behöver stärkas.

EU:s naturrestaureringsförordning innebär att Sverige behöver restaurera och förbättra stora arealer gräsmark och för att det ska kunna genomföras behöver ekonomiska medel avsättas. Det nationella stödet för åtgärder i ängs- och betesmarker bör därför få fortsatt ökat anslag för att Sverige ska klara kraven i förordningen. Det är även viktigt med fortsatt finansiering för rådgivning till lantbrukare gällande restaurering och skötsel av ängar och betesmarker för att säkerställa gräsmarkernas kvalitet då villkoren för miljöersättningarna går mot att bli mer generella.

God bebyggd miljö Östergötland

Sammanfattning för God bebyggd miljö - Östergötland

Läget är sig fortsatt likt år 2025 för Östergötlands bebyggda miljö. Klimatanpassning, avfallshantering och skydd av kulturmiljöer går framåt men långsamt. Det viktigaste åtgärdsarbetet är att värna om nybyggnation och ta hand om den redan byggda miljön genom översvämningsåtgärder och energieffektivisering. Tillståndet är kritisk då nybyggandet i princip avstannat helt, en utveckling som kan bli långvarig men som kanske kan brytas tack vare följdinvesteringar kopplat till järnvägsprojektet Ostlänken.

Utveckling i miljön och målbedömning för God bebyggd miljö – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEUTRAL
- Nås miljökvalitetsmålet till år 2030? NEJ

Åtgärdsarbetet i för God bebyggd miljö - Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland har haft regelbundna länssamråd med kommunledningar och rådgivande handläggarträffar med kommunala planhandläggare i syfte att samverka och skapa förståelse och samsyn. Mötenas innehåll sätts av kommunen och Länsstyrelsen tillsammans inför och regelbundenheten varierar beroende på kommunens storlek. Arbetssättet resulterar i avsedd effekt genom att goda relationer, tillit och respekt skapas och upprätthålls och få ärenden överprövas vid PBL-tillsyn. Under det senaste årets regionala PBL-seminarier har kunskapsdialoger förts om metoder för att öka livsmedelsberedskapen, värna om värdefulla kulturmiljöer samt motverka översvämning.
- Länsstyrelsen Östergötland har under året arbetat med att leverera underlag inför kommunernas planeringsstrategi samt nya

översiktsplaner. Arbetet har bland annat resulterat i en länsövergripande rapport som gått ut till alla kommuner i Östergötland.

- Länsstyrelsen Östergötland har ett fortsatt pågående arbete med den regionala friluftslivsstrategin som syftar till att bland annat stödja kommunerna i sin planering av friluftsliv och utveckling av grönområden.
- Länsstyrelsen Östergötland har ett fortsatt årligt arbete med länets mindre kommuner om miljömålen. Detta år bidrog länsstyrelsen med perspektiv på bland annat friluftsfrågor och sociala hållbarhetsperspektiv.
- Länsstyrelsen Östergötland har sedan 2024 ett pågående arbete rörande hur kommunerna kan stöttas i arbetet med att ta fram kulturmiljöunderlag. Syftet är att ge det kommunala arbetet en skjuts. Nya kulturmiljöprogram har under det senaste året tillkommit i Åtvidabergs kommun.
- I tidiga planeringsskeden har Länsstyrelsen Östergötland kontinuerligt gett kommunerna råd om hur kulturmiljöer kan tillvaratas och kulturmiljöer har bevakats vid prövning av överklagade bygglov i syfte att vara proaktiva och vägledande. Det är stor spridning mellan stora och mindre kommuner i förmåga, resurser och ambition att verka för kulturmiljövärdens bevarande i enligt PBL.
- Länsstyrelsen Östergötland har nybildat ett nytt byggnadsminne sedan förra miljömålrapporteringen vilket överensstämmer med den långsiktiga ambitionen för ökning av antalet byggnadsminnen.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- För luftkvalitén tar Linköpings kommun fram ett åtgärdsprogram då det finns halter som överskrids på vissa centrala bilstråk, sannolikheten är stor för att det kan åtgärdas och bli bättre luft men det krävs politiska prioriteringar för att minska trafikflödena.

Miljötillståndet och bedömning av God bebyggd miljö i Östergötland

Trenden för utvecklingen i miljön är neutral. Miljökvalitetsmålet ser inte ut att nås till 2030.

Analys utifrån preciseringar

Hållbar bebyggelsestruktur

Flera stora planprojekt för bostadsbyggande med goda miljökvalitéer har slutförts, men på grund av den starka nedgången i bostadsbyggandet (i

Östergötlands såväl som hela landet) har antalet nya byggprojekt varit få. Flertalet kommuner har dock fortsatt planläggningsarbeten, men i lägre tempo och i mindre grad än tidigare för just bostäder. Det finns inte något större intresse för upprustning av det befintliga bostadsbeståndet, vilket skulle behövas inte minst för att åtgärda dess bristande energihushållning. Det viktigaste framöver är att skapa förutsättningar för att återuppta bostadsbyggandet. Annars kan det leda till problem i form av utebliven tillväxt, fler hemlösa och trångbodda hushåll, liksom sämre möjligheter att vidareutveckla de bebyggda miljöerna. Satsningar behövs även för att rusta upp och förbättra energihushållningen hos det befintliga byggnadsbeståndet.

Utöver bostadsbyggandet är två av länets mest avgörande frågor inom målet God bebyggd miljö Norrköpings storskaliga översvämningskydd samt Ostlänken. Översvämningsskyddet är i behov av besked om finansiering och havsnivåskyddet i stor skala som är unikt i Sverige behöver även få juridiska rättigheter klargjorda.

Det behöver inom bullerfrågan tillsättas extra medel och omprioriteringar för att tillsyna, skydda och sanera befintliga miljöer såsom bullerutsatta förskole- och skolgårdar.

Hållbar avfallshantering

Arbete med avfallsplanering börjar ge resultat i länet, dels kommer avfallsförebyggande åtgärder in tidigt i kommunala organisationer och det strategiska arbetssättet finns med i flera styrdokument.

En förutsättning för en positiv utveckling inom området är fortsatt ökad utsortering av matavfall samt en god avsättning för de återvunna produkterna biogas och biogödsel. För att målet ska kunna nås behöver ansvariga avfallsaktörer fortsätta att utveckla sina insamlingssystem för utsortering av matavfall samtidigt som hushåll, storkök, butiker och restauranger deltar i utsorteringen av matavfallet. I Östergötlands län har flertalet kommuner implementerat det fyrfackssortering men implementeringsarbetet fortsätter i länet.

Angeläget är att avfall ses som resurs och att det skapas cirkularitet så att avfall inte uppstår. Styrmedel som motverkar måluppfyllelse är att moms för att reparera bland annat kläder och skor, där en lägre nivå kan återinföras för att fler ska vilja lämna in för lagning i stället för att slänga och köpa nytt vilket även gynnar företagen.

Från och med 1 januari, 2024 har det funnits krav på separat hantering av bioavfall och att förpackningar ska separeras från det avfall de innehåller, exempelvis matavfall. De allra flesta kommuner erbjuder redan i viss utsträckning separat insamling av matavfall, men de nya kraven innebär att utsortering blir obligatoriskt för både hushåll och verksamheter,

vilket väntas leda till ökade mängder matavfall som går till biologisk behandling.

Senast år 2023 skulle minst 75 procent av matavfallet från hushåll, storkök, butiker och restauranger sorteras ut och behandlas biologiskt så att växtnäring och biogas tas tillvara[112]. Målet är sannolikt inte uppnått än. Det följs upp av Naturvårdsverket. Siffror från 2023 visade att det då var 43 procent av matavfallet från butiks- och konsumentled rötades, så att biogas togs tillvara.

Infrastruktur

Alla kommuner ska sedan 2023 ha integrerat en hållbar dagvattenhantering i planläggning av ny bebyggelse eller vid påtagliga ändringar av befintlig bebyggelse. Syftet med målet är att anpassa samhället till ett förändrat klimat, minska spridning av skadliga ämnen samt ta tillvara vattnet som en resurs. Etappmålet följs upp av Naturvårdsverket i samarbete med berörda myndigheter.

Avseende förändringar i befintlig bebyggelse bedöms målet ännu inte ha uppnåtts i Östergötlands län, men vid planläggning av ny bebyggelse bedömer vi att målet har uppnåtts till 2023.

Den stora utmaningen för Östergötlands län gäller klimatanpassning av den befintliga miljön. Inom det området går det alldeles för långsamt. Det finns goda exempel på anläggande av nya dagvattenanläggningar för att klara framtida skyfallsutmaningar, men de är alldeles för få. Vi kan se att kommunerna inte ger detta arbete tillräcklig prioritet men även andra faktorer påverkar, såsom motstridig juridik och bristande finansieringsförutsättningar.

Hållbar samhällsplanering

Projektet Ostlänkens kommande utbyggnad driver planering för framtida hållbar stadsutveckling i Linköping och Norrköping och hållbart regionalt resande. Ändrade direktiv för Ostlänken (från december 2022 om att avbryta projektet Nya stambanor, att Ostlänken inte går in i Linköpings tätort och omtag till markförlagt läge i Norrköping) har fördröjt planläggningen något. Trots det kommer projektet att bli ett viktigt tillskott för länets utveckling i hållbar riktning, särskilt när det gäller möjligheter till ökat resande med kollektivtrafik. Ostlänken frigör också kapacitet på befintliga järnvägsnätet (Södra stambanan) för ökade godstransporter.

Både projektet Ostlänken och Linköpings kommun har behövt ta ett omtag efter beslutet om att delsträckan inom Linköpings tätort plockats bort. Detta har inneburit att kommunen har nya förutsättningar i arbetet

[112] Ökad utsortering och biologisk behandling av matavfall - Sveriges miljömål

hur den framtida statsutvecklingen kan komma att ske. Det har även inneburit att mycket planeringsarbete med att flytta befintliga verksamheter gått i stå. Norrköping och Linköping utgör tillsammans en storstadsregion och de centrala delarna av städerna kommer få uppfläkta sår under en lång period som kräver invånarnas acceptans och tillit till att det kommer vara värt det.

Ett rikt växt- och djurliv Östergötland

Sammanfattning för Ett rikt växt- och djurliv – Östergötland

Bristen på lämpliga livsmiljöer är det största hotet mot arter och naturtyper. På land beror det främst på igenväxning efter upphörd hävd och ett skogsbruk som ger brist på kontinuitetsskog, gamla träd och död ved. I vatten dominerar övergödning, markavvattning och överfiske. Klimatförändringar förstärker hoten. Åtgärderna räcker inte för att vända den negativa trenden. Mer finansiering och hänsyn krävs i inom alla sektorer, med planering utifrån ett landskapsperspektiv.

Utveckling i miljön och målbedömning för Ett rikt växt- och djurliv – Östergötland

- Trenden för utvecklingen i miljön är NEGATIV
- Nås miljökvalitetsmålet till 2030? NEJ

Åtgärdsarbete för Ett rikt växt- och djurliv – Östergötland

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

- Länsstyrelsen Östergötland har vid utgången av 2025 skyddat 327 naturreservat. Hittills under 2026 har sju naturreservat bildats, två utvidgats och tre har fått nya skötselplaner. 3,1 procent av länets produktiva skogsmark har formellt skydd[113].
- Länsstyrelsen Östergötland förvaltar och restaurerar skyddad natur och gynnar hotade arter. I år har två kilometer nya stängsel och en kilometer gärdesgård byggts, 8,3 kilometer stängsel reparerats, samt slåtter och fagning utförts på 72 respektive 16 hektar. Inom LIFE RestoRED har sedan 2021 totalt 184 hektar betesmarker restaurerats,

[113] Statistiska centralbyrån (SCB), *Skyddad skogsmark och frivilliga avsättningar*, Statistikdatabasen, (hämtad 15 oktober 2026).

462 träd hamlats eller veteraniserats och 29,5 kilometer stängsel satts upp[114]. Inom LIFE2Taiga har naturvårdsbränning genomförts på 28 hektar och brandefterliknande åtgärder på 350 hektar under 2025–2026[115].

- Länsstyrelsen Östergötland har genomfört hydrologisk restaurering i 10 våtmarker, röjning och slåtter samt bränning i 14 rikkärr och källkärr, med finansiering från våtmarkssatsningen. Därutöver har över 60 hektar strandäng restaurerats eller slåttrats.
- Länsstyrelsen Östergötland har inom EU-projektet Improve Aquatic LIFE restaurerat delar av Silverån i Ydre vilket gynnar flodpärlmusslan, återskapar naturliga vatten- och våtmarksmiljöer och förbättrar vattenhushållning[116].
- Länsstyrelsen Östergötland gör åtgärder, rådgivningar och kurser inom åtgärdsprogram för hotade arter, med fokus på flodpärlmussla, tjockskalig målarmussla, flodnejonöga, flodkräfta, ålgräs, styvnate, uddnate, grovslinke och barklös sträfse, vildbin, fältgentiana, finnögontröst, dårgräsfjäril, trumgräshoppa, ängshök, skyddsvärda träd och ekar i eklandskapet.
- Länsstyrelsen Östergötland driver kompetens-och utvecklingsprojekt inom Landsbygdsprogrammet för att öka biologisk mångfald, med cirka 125 betesmarksrådgivningar och 30 kurser till lantbrukare inom Greppa näringen, Ett rikt odlingslandskap och Ekologisk produktion.
- Länsstyrelsen Östergötland har tilldelat medel för restaurering av 135 ha betesmark och hamling av 68 träd finansierat av nationella ersättningsprogrammet.
- Länsstyrelsen Östergötland inventerar och restaurerar åkerholmar samt anlägger ängsvallar genom ett samarbetsprojekt finansierat av Jordbruksverket.
- Länsstyrelsen Östergötland kartlägger betesmarker utan miljöersättning finansierat av Eklandskapsfonden.
- Länsstyrelsen Östergötland har i samarbete med Trafikverket gjort åtgärder för pollinatörer och hotade arter i vägkantmiljöer genom schaktning (200 m²), bekämpning av vresros (250 m²), häckspirea (100 m²) och bränning av 0,5 hektar vägkant och 0,5 hektar järnväg.
- Länsstyrelsen Östergötland har fortsatt fokus på artskyddsarbetet med information, förebyggande tillsyn, händelsestyrd tillsyn och prövning. Arbetet motverkar och förebygger skadliga verksamheter

[114] LIFERestoRED
[115] Länsstyrelsen Östergötland, LIFE2Taiga
[116] Improve Aquatic LIFE

och åtgärder. Samverkan kring artskyddet i skogen sker löpande med Skogsstyrelsen.

- Länsstyrelsen Östergötland informerar om, kartlägger, genomför rådgivningar och bekämpar IAS på land och i vatten, som sjögull, större rovmärla, bäckröding, jättebalsamin, jätteloka, gul skunkkalla och strandkotula.

Åtgärder på kommunal nivå och inom regioner

- Skogsstyrelsen har genom NOKÅS genomfört 25 rådgivningar och betalat ut medel för åtgärder i 60,4 hektar skog[117] under 2025.
- Länsstyrelsen Östergötland har beviljat 4,7 mkr i LONA-medel till naturvårdsprojekt i sex kommuner med fokus på vandringsleder, ängs- och betesmarker och våtmarker[118] samt 17 mkr i LOVA-medel till vattenvårdsprojekt[119].
- Kommunerna i Östergötland arbetar för att stärka den biologiska mångfalden genom restaurering och skötsel av naturmiljöer, blommande gräsmarker, lövrika skogar samt åtgärder för skyddsvärda träd och hotade arter. Arbetet omfattar även inventering av arter och naturvärden, återskapande av ängsmark, åtgärder i vattenmiljöer samt bekämpning av invasiva främmande arter. Flera kommuner arbetar med naturvårdsprogram, ansvarsarter, grön infrastruktur och naturhänsyn i den fysiska planeringen.

Åtgärder inom näringslivet

- Arealen frivilliga avsättningar[120] minskat från 47 800 ha år 2024 till 46 300 hektar år 2025, vilket motsvarar 7 procent av total areal produktiv skogsmark i länet.

Tillstånd och bedömning Ett rikt växt- och djurliv – Östergötland

Tillståndet i miljön och utvecklingen för den biologiska mångfalden är negativ och bedömningen är att miljömålet inte nås till år 2030, trots insatser. Brist på och förlust av funktionella livsmiljöer, bristande hänsyn till naturvärden inom jord- och skogsbruket och överexploatering av land- och vattenmiljöer är de främsta orsakerna. Livsmiljöernas kvalité

[117] Ida Bronner Thelin, Skogsstyrelsen
[118] LONA – Lokala naturvårdssatsningen
[119] LOVA - Lokala vattenvårdsprojekt - Anslag, bidrag och utlysningar - Havs- och vattenmyndigheten
[120] 11a. Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark efter Tabellinnehåll, Typ av skogsmark, Region, Former och År. PxWeb

och areal behöver öka, vilket kräver ökad och stabil finansiering, samverkan och planering på regional- och landskapsnivå. Alla sektorer behöver ta större hänsyn vid nyttjande av naturresurser på land och i vatten. Stöd för hävd av naturbetesmarker, miljöhänsyn inom skogsbruket, frivilliga avsättningar, statligt skydd och skötsel av värdefull natur, restaurering av land- och vattenmiljöer samt förebyggande artskyddstillsyn har positiv effekt på biologisk mångfald men är samtliga underfinansierade och inte tillräckliga för att vända den negativa trenden i ett större perspektiv. Nationella strategier för biologisk mångfald och ekosystemtjänster[121] samt förslag på åtgärder inom restaureringsförordningen till EU[122] är viktiga steg i arbetet för att stärka den biologiska mångfalden. Fortsatt minskande medel för skydd och skötsel av värdefull natur och miljöövervakning motverkar arbetet för att nå miljömålen.

Analys utifrån preciseringarna

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

Utvecklingen för hotade arter och naturtyper är negativ. Främsta orsaken är bristen på livsmiljöer med tillräcklig kvalitét och storlek. Igenväxning och brist på kontinuitetsskog kopplat till jord- respektive skogsbruket påverkar flest rödlistade arter. Även fiske med bottentrålning, exploatering, torrläggning av våtmarker hotar många arter[123]. Jordbrukslandskapet har blivit mer enformigt, blomfattigt och fragmenterat när betesmarker växer igen och småbiotoper försvinner[124]. Arter och livsmiljöer med dålig status blir sårbara för klimatförändringar. Minskade resurser till naturvård, skydd, övervakning och skötsel försvårar arbetet och minskar möjligheterna att nå målet. För att vända trenden krävs ökad och långsiktig finansiering, ökad kunskap och ansvarstagande inom alla sektorer. Samverkan mellan myndigheter, markägare och näringar genom bevarande, restaurering av marker och åtgärder för hotade arter är avgörande.

Påverkan av klimatförändringarna

Klimatförändringarna förstärker befintliga hot mot biologisk mångfald. Torka, ändrade växtzoner, extremväder, översvämningar, erosion och stigande havsnivåer hotar ekosystem och arter. För att minska effekterna krävs sammanhängande livsmiljöer och större hänsyn inom jord- och skogsbruk och fysisk planering. Det saknas tillräckliga resurser, krav på

---

[121] Klimat och näringsdepartementet 2026. *En svensk strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster*, 9 februari 2026, Regeringen.se
[122] Klimat- och näringslivsdepartementet, *Sverige lämnar in utkast till naturrestaureringsplan*, 4 september 2026, Regeringen.se
[123] SLU Artdatabanken 2026. Rödlistade arter i Sverige 2025. (SLU Artdatabanken rapporterar 37).
[124] Hur kan situationen för odlingslandskapet förbättras? | Externwebben

aktörer, kunskap och politisk vilja för att hantera problemen.

Ekosystemtjänster och resiliens

Ekosystemens förmåga att leverera ekosystemtjänster och klara klimatförändringar minskar. Pollinering av vilda växter och grödor hotas av minskande insektspopulationer till följd av intensivt jord- och skogsbruk[125]. Avverkning, markberedning och utdikning minskar markernas förmåga att rena och hålla vatten och ökar erosion[126]. Intakta ekosystemen är avgörande och kräver hållbart nyttjande av naturresurser, skydd och restaurering. Naturvård måste integreras i samhällsviktiga beslut med ökat ansvar inom näringarna.

Grön infrastruktur

Negativa trender för arter och naturtyper pekar på brister i grön infrastruktur (GI). En väl fungerande GI bidrar till ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart samhälle och ökar naturens motståndskraft mot klimatförändringar. Frivilliga avsättningar, art- och naturskydd, miljöersättningar och samarbete med näringarna är viktiga, men det behövs mer resurser, tydliga krav på aktörer och regelverk som är enkla att förstå och följa. Handlingsplaner, åtgärdsprogram och strategier bidrar till bättre prioritering, bevarande och samverkan mellan aktörer.

Främmande arter och genotyper

Spridning av invasiva främmande arter ökar, delvis på grund av ett varmare klimat. Detta hotar inhemska arter och ekosystem[127]. Bekämpning sker främst inom skyddade områden och i vissa kommuner men begränsas av resursbrist. För att nå målet krävs långsiktig finansiering och samordning.

Biologiskt kulturarv

Odlingslandskapet växer igen eller överexploateras och kulturlämningar skadas. Lönsamhet inom lantbruk är låg. Brist på blomrika marker, småbiotoper och gamla träd hotar biologisk mångfald. Natur- och kulturvärden kräver en levande landsbygd samt mer resurser till naturskydd och restaurering.

Tätortsnära natur

Tätortsnära natur minskar när mark tas i anspråk för bebyggelse och infrastruktur. Klimatförändringar med torka, översvämningar och värmeböljor ökar dessutom behovet av grönytor i städer. Grönytor är viktiga för hälsa, rekreation och biologisk mångfald. Bristande kunskap och förståelse för naturvärdena, begränsad politisk vilja att bevara dem,

---

[125] Naturvårdsverket – Pollinering
[126] Skogsstyrelsen – Skogsbruk – Mark och vatten
[127] Naturvårdsverket – Invasiva främmande arter

plantering av exotiska växter och olämplig skötsel av grönytor försvårar möjligheten att nå miljömålet. Tätortsnära natur behöver prioriteras, skyddas och integreras i grön infrastruktur.